

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA
KNJIŽEVNOST
IN PROSVETO

IX.

1908

Pri kiparju Bernekerju.

Glej, mož prepričanja in mož dejanja!
Tako stoji in narod svoj uči.
Ne mučenik: on, kmeta sin, ne sanja,
in Husov naša zemlja ne rodi.

Val Hus je planil iz morja Husitov,
preširen za bregove se razlil
čez meje časa, in z viharji hitel
je duh njegov k družini večnih sil.

Trubar orač je naše zemlje mirne;
prevelik ne in ne premal: — za nas;
z gorečnostjo iskreno misli verne
je šel na delo, kot je klical čas.

Ne mučenik: on, kmeta sin, ne sanja,
in Husov naša zemlja ne rodi,
a mož prepričanja in mož dejanja —
tako stoji in narod svoj uči.

Oton Zupančič.

Primož Trubar.

Literarno-historična študija. — Dr. Iv. Merhar.

red duševnimi očmi se mi širi dežela, slovenska domovina, ki je kakor prag med severom in jugom. Dežela je tu gorata, tam ravna, tu rodovitna, skopa tam in skalna. Pokrivajo jo obširni jelovi gozdovi, s katerimi se vrsti svetlejša bukovina in hrastovina, ki niže doli prenehava in prehaja v plana polja. Vsepovsod te pozdravljajo z goric in gričev stolpiči mičnih cerkvá in cerkvic, z drugih višin pa resno in osorno zro v nižino sivi gradovi, katerim se pozna, da so gospodarji dežele. Po ozkih dolih in planih ravninah pa se stiskajo, kakor bi čepele jate plašnih jerebic, sela naših dedov, borne vasi s kočami s slamo kritimi; le tupatam ti zablešči naproti v svitu poldanskega solnca skupina svetlejših in oblastnejših zgradb — trgov ali mestec, kjer živi nekaj samozavestnejših ljudi, deloma tujcev. Med selišči ne zapaziš širokih belih cest, po katerih bi se ponosno zibali smelo otovorjeni vozovi samozavestnih trgovcev. Kjer pa so poti, so ozki in slabi, sicer pa preprezajo deželo ozke steze, zadostne za tovorno in jezdno živino, ki se vzpenja po njih na strme vrhove in se zopet spušča v globoke doline. Če ne doni po teh krajih lovski rog gosposkih lovcev, kmetskemu ušesu kaj nevšečna godba, če ne besni obupni boj z dednim sovražnikom Turkom, ki ga naznanjajo po deželi na visokih gorah plamteče grmade, ki mu kažejo sled za njim goreča sela in opustošena polja, tedaj se utegne oglasiti turobna pastirska piščalka in melanholična pesem zaljubljenega dekleta, izraza ljubke idilnosti v teh pozabljenih krajih. Ampak ti kontrasti, ta nelepa nasprotja so značilno znamenje naše minulosti, to je pečat našega domačega trpljenja in zgodovinskega življenja. Že dežela sama nam kaže to kričeče nasprotje: tam silni grad — tu vabeča romarska cerkev; tam vzdihujoča tolpa gladnih tlačanov — tu vrsta hripavih romarjev. Tudi grad in cerkev sta znak naše preteklosti in delo naših rok, naših žuljev, pa nikoli delo naše volje, našega plemenitega navdušenja. Saj tudi

cerkvica na gori ni izraz naše srčne pobožnosti, ona je le pokora za gosposke grehe in odkupnina za nebeški raj, ki pa jo mora plačevati zopet le naš trpin, slovenski tlačan. Kako bi bila potem njegova molitev v tem nizkem hramu izraz njegovega kvišku hrepenečega srca, ko visi na tej zgradbi nešteto trpkih spominov; grehi gospodov tišče ratarjevo dušo k tlom, da postaja vedno topejša, neobčutljivejša za vse pravo idealno življenje. Celó njegova pobožnost je le izraz mehanične navade, izsiljeno in ukazano opravilo ali pa odkupnina od — tlake. Saj topemu duhu je vendar prikladnejše leno romanje in lačno praznovanje nego brezkoristno delo na tlaki, kjer navdušuje le valpetov bič. In cerkev sama se je vdinjala gosposki ter oznanjala, da je vsa oblast dana od zgoraj, da je zemlja solzna dolina, za grobom pa čaka večjega trpljenja večje plačilo. Cerkev in grad sta dobro izhajala, slovenski tlačan pa je hiral na duši in na telesu. To je naš srednji vek, ki se je imel končati v sredini XVI. stoletja, da ga niso nam sovražne sile raztegnile noter do XVIII. ali XIX.

Zadnji čin slovenskega duha in telesa, zadnje harmonično in vsled tega veliko zgodovinsko delo Slovencev je bil upor slovensko-poganskega ljudstva proti nasilnemu pokristjanjevanju, kajti to je bila globoko utemeljena kulturna obramba, ki je imela ščititi politično svobodo in ohraniti kontinuiteto duševne kulture, ki se izraža pred vsem v verskem naziranju, primernem lastnim duševnim sposobnostim in srčnim potrebam. Za ta kulturni ideal se je v VIII. stoletju bojeval, to se sme reči, narod proti svojim — knezom in tujcem. Slovanski knezi so bili navadno sebični in kratkovidni; mislili so, da je mogoče s tujo podporo proti ljudski volji ohraniti oblast, kajti tujci so podpirali Slovane le dotlej, dokler jih niso toliko oslabili, da so jih brez težave podjarmili. Tako je bilo tudi s Slovenci. S tujo podporo je bila pogažena narodna energija in uničena harmonija narodne duše, zato je izginila tudi možnost, da bi se mogel narod na zunaj braniti in na znotraj po svojih potrebah razvijati. Prva posledica je bil propad politične svobode, kar je bilo tem usodnejšega pomena, ker so postali Slovenci naposled plen nenasitnega frankovskega fevdalizma, ki je naravnost zaslužnjil podjarmljene narode; ta fevdalizem, ki je kakor rak razjedal naše narodno telo, je neizmerno oslabil tudi našo notranjo moč, tako da o kakem slovenskem kulturnem življenju v srednjem veku niti govoriti ne moremo. Cerkev pa, ki bi bila morda pokličana, ščititi ponižane in teptane, ona je postala najprvo zvesta dekla, potem celo gospo-

darica ali vsaj ravnopravna družica posvetni oblasti, s katero je delila vse sladkosti tega sveta. Vsled tega je naš človek čimdalje bolj zaostajal in postajal top in brezbrizen za vse, kar stori življenje plemenitejše in blažje, saj mu je bilo vse to nedosegljivo. In če je kateri njegovih sinov preskočil visoko ograjo, ki je ločila tlačana od gospoda, tedaj se je pred vsem potrudil, da pozabi trpljenje na oni strani in postane s srečnejšimi deležen vseh posvetnih dobrot; to velja za posvetne kakor za cerkvene stanove. Zato pa je bila nevednost naših ljudi tolika, da nazadnje niti najpreprostejših verskih resnic niso znali, vsled tega je tem bujneje uspevalo vsakojako praznoverstvo. Potemtakem ni bilo pričakovati, da pride bednemu in zanemarjenemu slovenskemu tlačanu rešitelj iz — cerkve.

Velikanski nesklad, ki je vladal med notranjostjo in zunanostjo slovenskega ratarja, je prišel do groznega izraza baš v prvi polovici XVI. stoletja, deloma celo še sredi najbujnejšega literarnega delovanja naših protestantov. Brezmejna revščina je tako razdražila zunanje tako krotkega in pobožnega, v srcu hlapčevsko ponižnega slovenskega kmeta, da je naposled začel čutiti stoletno krivico, ki se mu godi, da je sam od sebe prišel na misel o zboljšanju, ki ga mora nazadnje postati deležen ves izkoriščani ratarski stan. Nastal je kmetijski upor. Ampak zahteve, ki jih stavijo uporni kmetje, so naravnost smešno skromne: pašo, drva, lov zahtevajo ti bedniki. Zahtevajo tudi, da bi sami postavljali in odstavljali duhovnike; seveda ne izvira to iz prepričanja o važnosti duhovskega stanu za duševno življenje, mar jim to; kmetje si hočejo zavarovati proti izsesavanju po duhovnikih, kajti bera ni nič slajši davek od desetine. Nekaka malenkostna maščevalnost je narekovala to zahtevo. Kako klavrn in značilen za našega ubitega človeka je tisti idealizem, ki ga oznanja upornikov geslo „stara pravda“, ki je niti izvojevali niso neurejeni in slabo vojeni kmetijski uporniki. Več drznosti nego poguma je bilo v tem prvem nastopu naših kmetov, ki so bili pri Brežicah tako krvavo kaznovani. Ampak prelita kri je nekaj opojen strup, ki stopa v glavo in se da kurirati menda le z enakim strupom. Sinovi in vnuki brežiških upornikov so začeli zreti na tragedijo pri Brežicah že kakor na nekako herojsko delo. Pritisk od zgoraj ni ponehal, kaže, da je bil neznosnejši; protestantski duh samozavesti je stopal v slovenskega kmeta, da je začel sanjati o bajno lepih idealih prihodnosti. Nič več ne doni „stara pravda“ z deloma bornimi, deloma meglenimi upi; nič manj kot — cesarska krona blešči

v daljavi na kmetski glavi. Izbruhnil je zopet upor (1573), zopet je tekla kri v potokih, ampak zopet je tekla zastoj. Kmetski kralj Gubec je sedel na prestol, a pod njim je gorel maščevalni ogenj: bil je kronan, a potisnili so mu na glavo razbeljeno železno krono. Tako objestno kazni si je izmislilo zmage pijano plemstvo, ki seveda ni pozabilo kmetu naložiti še težjih davkov. In to je bilo plemstvo, ki je prav tedaj tako požrtvovalno dajalo denar za natisk slovenskih knjig, ki jih je bralo tudi uporno slovensko ljudstvo. Prav v istih časih je bila pognala bujna mladika iz divjaka slovenske kulture, ki se je zdelo, da je že zdavnaj usahnil. To je bil gotovo lep znak doslej speče duševne energije, ki se je nenadoma vzbudila med Slovenci. Ampak zopet je značilno, da naša protestantska knjiga nič ne ve o teh kmetskih uporih, dočim je v vezani in prosti besedi govorila o grozi turških napadov in ropov. In vendar je bil kmetski upor potekel pravzaprav iz istega studenca kot protestantizem, ki pomeni tudi odpor proti dosedanji duševni lenobi in kulturni boleznim; pri obeh pojavih so bili udeleženi najširši sloji slovenskega ljudstva. Prav to pa je zopet jasna priča o tistem razkolu, ki se je bil že davno polastil slovenske duše, slovenskega ljudstva, ki ni bilo tako srečno, da bi bilo v sebi samem razvilo ravnotežje zdrave samozavesti. Grajščak in duhovnik-protestant podpirata in širita slovensko knjigo, ki jo z vso vnemo čita naš kmet, a ta kmet napada — grad in župnišče! Seveda preganjajo škocjanski kmetje tudi Dalmatina, ampak od Škocjana do Ortneka ni daleč, in uporni okoličanski kmetje oblegajo ortneški grad. To so seveda odjekli starih grehov in krivic, ali vse to tudi priča, da se je bila v XVI. veku ljudska duša vzvalovila, razburkala, ni pa mogla sama s seboj priti v tisti potrebnih sklad, ki je prvi pogoj za zdrav in energičen razvoj duševnih sil in potem seveda — zdrave kulture. Zato sodim, da tedaj vendarle ni bila zaplapolala duša slovenskega ljudstva iz vse svoje globine in notranje potrebnosti, kajti ako bi se bilo to zgodilo, potem ne vem, če bi bilo mogoče tako hitro in tako korenito izruvati iz ljudske duše vse mlado in krepko brstje, kakor se je to posrečilo enemu samemu — Hrenu. Zato pa je moja misel, da je docela zgrešeno, meriti važnost našega protestantizma s pomenom češkega husitizma, kajti pri Čehih je izšel val duševnega in kulturnega preporoda od znotraj, povzročila ga je silna osebnost najbolj tipičnega zastopnika češkega duha in bitja, zato pa je ta val potegnil s seboj vse, zato pa je dobilo vse gibanje takoj od začetka tudi jasno izraženo narodno-opozicijsko lice, česar pri nas ni

opaziti. Čehi svojega Husa nikdar ne bodo pozabili; ker ga čutijo, mi Slovenci pa čutimo svoj protestantizem le kot zgodovinski spomin, ki nima dosti opraviti s sedanostjo, čutimo ga z razumom, ker se nam je o tem sporočilo. Treba le priznati, da naš protestantizem ni imel notranje življenske sile; staral se je, ko so se starali njegovi začetniki in nositelji, pojemal je, ko je pojemala moč glavnega predstavnika njegovega, silnega reformatorja, vnetega apostola in neumornega delavca — Trubarja.

Primož Trubar, začetnik slovenske književnosti, je bil Dolenjec, rojen v vasi Rašici blizu Velikih Lašč. Njegova bližja rojaka sta torej Levstik in Stritar, prvi prava slovenska grča, drugi mehak in formalno oglajen. Zdi se mi, da sta v Trubarju združeni obe osebnosti, kajti neizprosni sam proti sebi, strog in neumorno delaven, je zahteval tudi od vseh, ki so bili njemu podrejeni, najvestnejše izpolnjevanje dolžnosti, ker je sam tudi bil odgovoren za njih delo. To pa mu je rodilo očitek samovoljnosti in trmoglavosti od strani prizadetih mož, ki niso mogli razumeti stališča izrednega moža. Proti ljudstvu pa in proti gospodi je bil prav tako vljuden in prizanesljiv, kakor je bil oprezen in previden pri svojem organizatorskem delu, tako da mu niso mogli odreči svojega priznanja čisto niti nasprotniki.

Poglejmo pa, kako se je razvijal ta značaj, katere sile so zlasti ugodno ali neugodno vplivale nanj. Trubar je bil sin kmetijskih staršev in je imel vsled tega premagati ogromne zapreke, predno se je povzpел tako visoko, da je razmeroma mlad zavzemal ime nitno stopnjo med katoliško duhovščino. Zasluge pri tem so bile skoraj izključno njegove osebne, kajti tudi pokroviteljstvo škofa Bonoma, ki mu je izprva gotovo precej koristilo, si je zaslužil z osebnimi vrlinami. Da je šel študirat, temu imamo iskati vzrokov pred vsem v njegovi bistrournosti, potem pa gotovo tudi v zvezah, ki jih je imel njegov oče kot cerkveni ključar s cerkvijo in gradom. Rašica je bila pod oblastjo turjaške grajščine. Ni znano, kako je prišel mladi Trubar na Reko, ali soditi smemo, da je bilo to vsled ugleda kakega tamošnjega samostana; opomnil bi tudi, da je bilo včasih občevanje med Velikolaščani in Reko jako živahno zaradi kupčije s soljo, ki so jo imeli v rokah zlasti Trubarjevi krajanj. Na Reki je prišel mladi Primož prvič v dotiko z Lahi in Hrvati, kar mu je bilo za poznejše življenje v veliko korist, ker je imel opraviti kot reformator in pisatelj i s Hrvati i z Lahi. Na Solnograškem je Trubar svoje nauke nadaljeval; ni verjetno, da bi bil že tu prišel

v kako ožjo dotiko z novim verskim ukom, saj je bilo to mesto od nekdanj prava trdnjava rimsko-katoliške duhovske oblasti. Menda tudi Dunaj ni posebno vplival na Trubarjevo svobodnomiselnost, kajti to mesto kot sedež strogo katoliško misleče vladarske rodovine v protestantskem gibanju nikdar ni igralo posebne vloge, če ne defenzivno. Tu pa je našel mladi Kranjec, ki se je živil s cerkvenim petjem, izvrstnega podpornika, tržaškega škofa P. Bonoma, ki mu je bil vse do svoje smrti (1546) najblagodušnejši zaščitnik. Mladi kaplan Trubar je služil najprej v Celju, kamor so že zgodaj začeli zahajati lutrski predikantje, in tu se je očitno sprijaznil z novim ukom, ki je ustrezal i njegovi svobodoželjnosti i ugajal bolj nego katoliški uk tudi njegovim človeškim potrebam. Gotovo ni gol slučaj, da si je pozneje, ko je očitno stopil v protestantski tabor, izbral ženo iz Celja. Kot bistroumnemu in strogo moralnemu možu gotovo ni mogla ugajati protinaravna zahteva rimskega celibata, ki je silila velik del duhovščine, da je grešila proti temu predpisu in dajala očitno pohujšanje ljudstvu.

Trubar je kmalu zaslovel kot izvrsten govornik, zato je bil še jako mlad poklican za nemškega in slovenskega govornika v stolno cerkev v Ljubljani. To je bil za zgovornega, izobraženega in delavnega moža delokrog kakor nalašč, in res je imel vedno več poslušalcev okoli sebe, izobražencev in preprostih ljudi; ta uspeh ga je bodril, da je govoril čimdalje pogumneje in odkriteje. Našel je oporo tudi v enakomislečih stanovskih tovariših, ki so zavzemali kaj odlična mesta v cerkveni službi. Pridobil pa si je prijateljstvo tudi med meščanstvom in plemstvom. V teh letih si je pridobil ugled in spoštovanje, da je veljal pozneje brez ugovora za voditelja in poklicanega organizatorja vsega novoverskega cerkvenega in kulturnega življenja na Kranjskem, ozir. na Slovenskem. In kljub sumnji, ki je vstajala proti njemu, je postal štiriintridesetletni kmetski sin kanonik pri ljubljanski stolnici, in reči moramo, da si je priboril to visoko mesto s silo svojega duha, z globoko svojo osebnostjo in z neumorno delavnostjo. Da je bil izobražen bolj nego marsikak njegovih tovarišev in predstojnikov, to je znana stvar, saj je pregnani reformator najbolj obžaloval to, da je pri svojem begu moral zapustiti svojo bogato knjižnico. Močno in čisto je gotovo bilo njegovo versko prepričanje, da je žrtvoval vse, zapustil tako ljubljeno domačo deželo in se potikal po tujem kot pregnanec s kratkimi presledki osemintrideset let. To pregnanstvo pa je njegovo prirojeno delavnost še ojačilo in ga pripravilo v položaj, da je postal naš prvi književnik in obenem steber vsega

protestantskega slovstva med Slovenci. Sicer treba priznati, da Trubar ni bil jezikovno posebno nadarjen, še manj pa filološko izšolan mož, dasi je znal poleg slovenščine nemški in laški in je imel latinščino precej v oblasti, ali kot cerkveni govornik je že prej često prebridko občutil pomanjkanje slovenskih knjig. Ko pa je prišel na tuje, mu je bilo izbirati med dvojim: ali umolkniti za svoje rojake, ki jim je doma s takim uspehom prižigal luč novega spoznanja, ali pa se posluževati pisane besede. Da bi bil tudi doma postal začetnik slovenske književnosti, ta misel se ne da kar tako zanikati, kajti Luthrov zgled je vedno silno vplival na našega reformatorja, ali gotovo tudi ni, če bi ne bile ogromne težave zadušile tako smeje misli. Začetne težave pri Luthru in Trubarju se v resnici niti ne dajo primerjati. V tujini pa je prišla do veljave vsa tista bogata energija, ki je bila dana žilavemu Rašičanu, in je premagala, gnana od ljubezni do rojakov in do resnice, vse ovire. Dve leti se je vrli mož pripravljaj na težavno delo; za vajo je pisal, prevajal in bral, in to metodo priporoča tudi svojim bralcem. Potem pa je stopil pred svoje rojake s prvima sadovoma svojega velikega truda, skrit sicer za krinko brezimnosti in zavedajoč se v svoji skromnosti nedostatkov svojih prvih spisov, vendar poln lepih nad za bodočnost. Le v enem oziru je bil Trubar tu na tujem na boljšem; imel je na razpolago tiskarno, ki bi je ne bilo v Ljubljani. Zato pa se je moral v začetku vdati razmeram in je tiskal s črkami, ki so bile na razpolago. Na drugi strani pa je slonelo vse ogromno delo na njegovih ramah, saj ni bilo v Tübingi ne črkostavcev, ne tiskarjev, ne korektorjev, večjih jeziku. Sam pa je imel tudi še stanovske dolžnosti in ni bil v kraju tiskarne. Delo je bilo združeno tudi z gmotnimi žrtvami, ki jih trajno ne bi bil mogel trpeti poedinec. Trubar se je bil v resnici tudi zadolžil in je obupaval, ker deželni stanovi kranjski v začetku še niso bili vneti za njegove poskuse, ki deloma niti niso ugajali. Trubar je bil namreč ostal kar pri svojem domačem narečju; dodal pa je iz svojega še marsikak element, ki se ga je bil navzel kot ljubljanski propovednik, zato se mu je očitalo, da je marsikaka stvar nerazumljiva ali ne točno poslovenjena. Zdi se, da tudi črkopis ni ugajal, ki niti pisatelju samemu ni bil všeč, saj priznava v drugi izdaji prvih dveh knjig, da je mnogo pre-mišljeval, kako bi svojo kranjščino lepo in najbolj pravilno pisal; na ta način je prišel do latinice, ki jo je uredil nekako po nemškem vzgledu; način češke pisave mu ni ugajal. Tako je Trubar uredil tudi naš črkopis, kajti Bohoričeva reforma ni bila bogve kako izdatna.

Pri daljnem delu pa je imel že sotrudnika, ki mu je prepustil v nekem pogledu celo prvenstvo pri podpisu, dasi Vergerij seveda ni imel nobenih zaslug za knjige kot take, ker se je bil ponudil le, da preskrbi Trubarju denarnih sredstev. V tem pa vidimo Trubarjevo skromnost in požrtvovalnost, kajti njemu je le za stvar, njegova oseba pri tem ne prihaja v poštev. Krog sotrudnikov je čimdalje bolj rasel, Trubarju pa se je množilo delo, množile pa se tudi sitnosti, kajti on, ki je bil moralno odgovoren za vsako jugoslovansko knjigo, je strogo zahteval, da se delo vrši vestno in pošteno. Najmanj pa je trpel, da bi se nesposobni ljudje pasli od tega, kar je bilo namenjeno idealni stvari verskega preporeka najširših plasti ljudstva. Ljudje, ki takega idealizma niti razumeti niso mogli, naravno da niso bili posebni prijatelji Trubarju, ki so ga naravnost pri deželnih stanovih tožili, da je trmoglav, da hoče vse urediti po svoji uporni glavi. Večkrat so morali posredovati možje, kakor Ungnad, Khlombner, ki seveda niso imeli neposredno opraviti s tako sitnimi posli. Zlasti je bilo uspelo razmerje med Trubarjem in raznimi Istrani ter Dalmatinci à la Konzul in Anton Dalmata; in baš večino teh je Trubar sam pripeljal ali pozval na Nemško, da so prevajali za Hrvate in Srbe. Po Ungnadovi smrti je naraslo to nasprotje tako, da sta Konzul in Dalmata sploh zapustila Virtemberško (1566). Ali je potemtakem Trubarjeva tudi zasluga, da so se tiskale knjige tudi za Hrvate in Srbe in sicer z glagolskimi, cirilskimi in tudi latinskimi črkami? Ali sploh smemo slovenskemu reformatorju prištevati zaslugo, da je vzbudil nekako jugoslovansko književno vzajemnost, kakor se navadno piše? Jaz sodim, da je jugoslovanska vzporednost v knjigopisju prvič odjek dejstva, da je bilo tedaj po slovenskih krajih dovolj glagoljašev, ki so se posluževali pri cerkvenih obredih cerkveno-hrvatskih knjig z glagolskimi črkami; sistematično širjenje glagolskih in cirilskih knjig proti jugu in vzhodu pa je drugič le izvrševanje tistih načrtov, ki so nastali v mladih, podjetnih protestantskih krogih in so imeli končne cilje celo tam v Carigradu, kjer so hoteli za svoje ideje zainteresovati celo pravoslavne Grke, da bi skupno nastopili proti rimskemu papeštvu. Ti smeli načrti sicer niso imeli uspeha, kajti vsa poslanstva v Carigrad so bila zastoj, ampak vneti jugoslovanski begunci so opozorili na dejstvo, da bi se dal priboriti za novo vero Balkan potom jugoslovanske knjige. Odtod tudi tako uspešna agitacija pri nemških velikaših, odtod tudi tak ugled, ki so ga uživali možje kakor Ungnad, ki so ga sprejeli kakor starega borilca proti Turkom, njega, ki je

na lastne oči poznal razmere doli na turški meji in je ves gorel za ta lepi, pa nekaj — utopični načrt. Če so postopali potem, naslanjaje se na kranjsko-slovensko knjigo, tako, da so najprvo tiskali glagolske, potem cirilske knjige, je bilo to docela prav naravno in modro delovanje. Zato tudi sodim, da je prišla bujnemu Vergeriju šele v teh krogih in razmerah misel, češ, da je hotel že sam prej izdati sv. pismo v kakem jugoslovanskem narečju, dasi nobenega znal ni; no, Trubar je bi dovolj pameten in je sprejel njegovo ponujeno pomoč, ki je imela uresničiti baje stare načrte bivšega koprškega škofa. S tem pa je tudi označeno vse tisto vzporedno književno delo jugoslovanskih protestantov; morebiti bi bilo to delovanje sčasoma rodilo res kaj skupnega, morda bi bilo začelo konvergirati in hiteti za skupnim kulturno-narodnim ciljem, ampak v protestantski dobi ni še nobenega znaka za tako nagnjenje, brž nasprotno, kajti lahko je opaziti čimdalje večjo razcepljenost (naposled so se tiskale hrvatske knjige tudi z latinico), ki je povzročila, da se nahaja med temi knjigami nekaj — nepotrebnega dela. Pomisliti moramo tudi, da pomeni ta protestantska književnost za Hrvate, skoraj bi rekel, slučajen intermezzo, ki pozneje ni imel nikakega vpliva na razvoj narodne književnosti, ki je tedaj že tako lepo uspevala v Dalmaciji.

Vsekakor pa je pomenila ta raznolikost književnega dela za moža, ki je vse vodil in nadziral, skrajno napetost duha in neumorno delavnost; zato pa tudi lahko razumemo, da je gledalo na Trubarja vse kakor na naravno središče vsega protestantskega gibanja, zato pa tudi ni čudno, da so pričakovali kranjski deželni stanovi od njega kot od poklicanega cerkvenega glavarja tudi ureditve vsega cerkvenega in kulturnega življenja na Kranjskem in morda sploh na Slovenskem. Zato so ga klicali domov, kajti pokret je bil vsesplošen; knjiga in po njej navdušeni in vojeni predikantje so delali čudeže. Ko se je Trubar po štirinajstletnem pregnanstvu vrnil v domovino, so ga sprejemali kakor kakega triumfatorja. In njegova urejujoča roka se je kmalu povsod začutila; vpliv njegove osebnosti in moč njegove zveneče besede sta gibala vse slovensko prebivalstvo naših dežel, navduševala nemško in laško gospodo po naših krajih, da je toliko žrtvovala za slovensko knjigo. Trubar je uredil cerkvene razmere, je pisal knjige in ustanavljal — šole! Da, šole, v katerih se je čula tudi slovenska beseda. Poleg knjige je to najznamenitejši znak dobe. Pri teh in podobnih ustanovah je pokazal Trubar tudi, kako dobro je znal soditi človeške značaje in sposobnosti, kajti pridobil si je naj-

boljših sotrudnikov (Budina, Krelj, Bohorič), kar ga posebno znači kot izvrstnega organizatorja; isto velja tudi pri izdajanju in tiskanju knjig, kajti tudi v tem področju je postopal od prvega začetka strogo sistematično. Predno je zapustil Urah, je uredil za tiskanje knjig vse tako izvrstno, da je baš med leti 1559.—1564., torej deloma ob njegovi odsotnosti izšlo nad 25.000 knjig; seveda je bila na razpolago lastna, t. j. Ungnadova tiskarna.

Organizatorju in voditelju pa je treba še neke lastnosti, zlasti v težavnih položajih; in to je imel Trubar v obilni meri. Dasi energičen in skozinskozi dosleden, ni nikoli pozabil, koliko more škoditi osorna prenagljenost dobri stvari. Zato se skoraj čudimo, ko slišimo o njegovem srečnem zagovoru napram ljubljanskemu škofu; zdi se, da se je bil že v mladosti navzel neke diplomatske spretnosti od svojega pokrovitelja Bonoma, ki je bil svoje dni tajnik cesarja Friderika III. Nekaj poštenost, nekaj previdnost sta mu pridobili priznanje celo pri katoliški duhovščini tedaj, ko je nastopil v Sv. Križu blizu Vipave in je pridigoval ogromni množici z jako velikim uspehom. In vendar je bila malo prej ista duhovščina vsa razjarjena, ker je Trubar krstil otroka nekemu grajščaku pri Rubiji. Isto taktnost in plemenito zmernost opažamo tudi v njegovih spisih; nikjer ne najdemo tiste surove polemike proti katoliški duhovščini, ki je po nemških spisih kar mrgoli; po tej strani se sploh odlikuje vsa slovenska protestantska književnost. Trubar niti lahkejših poskusov te vrste ni odobral. Ko je bil nekaj burni in silni Jurišič (Juri Kobilica) izdal pesmarico, v kateri je bila zabavljica proti katoliški duhovščini, je bil Trubar nevoljen radi tega in baje ga je posebno to napotilo, da je potem sam izdal novo knjižico pesmi. Istotako oprezen pa je moral biti tudi napram nemškim krogom lastne vere, kajti od njih dobre volje je takorekoč slovenska knjiga živela; luteranci pa so začeli postajati čimdalje nezaupnejši in nestrpljivejši, odkar se je začel širiti čez meje tudi Kalvinov in Zvinglijev uk. Zato pa Trubar vedno in vedno poudarja svojo zvestobo pravi stari veri, zato prosi popravkov, kjer bi se bil nehote zmotil, zato je pripravljen dati pojasnil, kjer bi kdo menil, da česa dobro ne razume; deloma radi tega je bil strožji tudi proti malo izobrazenim in površnim sotrudnikom Hrvatom in Srbom. V verskih stvareh pa je bil itak tudi sam že strog, najstrožji seveda proti sebi. Saj je bila verska ideja tista sila, ki je sploh gibalā vso našo književnost. Ne zavoljo sebe, zavoljo verskih resnic, ki jih je nosila v široke ljudske sloje, zato je nastala slovenska knjiga; zato tudi skušajo

naši protestantski pisatelji biti razumljivi in domači, zato so do-
stopni vsakemu dobremu nasvetu, ki meri na zboljšanje oblike.

Že prej sem mimogrede omenil, da ne gre pripisovati prote-
stantski knjigi kakih narodnih motivov v modernem zmislu; vendar
naglašajo tudi naši protestantski pisatelji svoje slovensko stališče
in hočejo opravičiti svoje književno delovanje s tem, da kažejo z
nekim ponosom na dejstvo, da je slovenščina del slovanskih jezikov,
ki so razširjeni daleč po Evropi. Na nekem kraju govori Trubar
celo o slovenski cerkvi. Naglasiti pa moramo, da ni nikoli zavzelo
slovensko versko gibanje kakega odločnega in opozicijsko-nar-
odnega stališča napram kakim drugim narodnostim, kakor n. pr. husitizem
proti Nemcem in nemško luteranstvo proti rimski cerkvi kakor usta-
novi latinskega plemena. Razmerje naših pisateljev napram tuje-
krvnemu plemstvu v deželi in razmerje našega slovstva proti nemškim
podpornikom in tiskarnam je a priori izključilo tako nasprotje. Radi
tega se je moral naš protestantizem tudi skrbno čuvati, da ni zavzel
preveč simpatičnega stališča napram kmetškemu ljudstvu in njega
socijalnemu položaju, dasi je bila smer tega protestantizma, kakor
je sploh značaj vsega protestantizma, demokratska. Ampak ta de-
mokratični duh se omejuje pri nas na res demokratično občevanje
med pastirji in verniki, v knjigah pa čitamo le splošna obžalovanja
tega ubogega, nevednega, pozabljenega slovenskega ljudstva, čigar
člane so se ti apostolsko misleči predikantje v resnici čutili. Ta črta
znači seveda tudi njih vodnike, in genljivo je, kako je Trubar bil
navezan na svojo domovino; to se je zlasti pokazalo l. 1567., ko je,
slišavši o nekakih korakih kranjskih stanov v njegovo korist, ne-
nadoma prišel domov. Kako hudo mu je potem krvavelo srce, ko
se je moral takoj zopet vrniti v pregnanstvo, ker ni hotel biti
nadležan prijateljem in je to zahtevala tudi verska stvar, za katero
je bil že toliko pretrpel. Poslej več ni videl svojih dragih domačih
krajev, vse do svoje pozne smrti je prebil v tujini. Ampak ta ne-
sreča ni prav nič zmanjšala njegove delavnosti, nasprotno. Trubar
ni odložil peresa vse do svoje smrti, ki ga je, to smemo reči do-
slovno, zalotila s peresom v roki.

Pred svojo smrtjo pa je doživel še eno veliko veselje, ki je
postavilo krono njegovemu neumornemu delovanju. Doživel je natis
celega svetega pisma, ki sicer nosi Dalmatinovo ime, v katerem pa
je i mnogo njegovega neposrednega dela i dosti tekega truda, ki
so ga izvršili njegovi pomočniki in sodelavci v mojstrovem duhu.
Biblija, ta simbol protestantskega individualizma in verske svobode,

je bila za slovenske razmere tako velikansko delo, da se moramo čuditi vztrajnosti, podjetnosti in požrtvovalnosti navdušenih pisateljev in podpornikov, je pa to tudi na zunaj tako sijajna knjiga, da si ni upal nadjno niti slepi fanatizem katoliške protireformacije. In pomislimo — samo 50 let po Luthrovi nemški bibliji so dobili Slovenci popoln prevod svetega pisma v živem narodnem jeziku. Neposredno sicer Trubar pri tem tisku ni bil udeležen, pač pa je imel dobri oče to lepo zadoščenje, da je sedel v odboru, ki je imel presoditi vrednost Dalmatinovega prevoda in sposobnost za tisk, njegov sin Felicijan. Sploh je ta mladi mož na Slovenskem prav častno nadomeščal svojega starega očeta, in njemu je umirajoči ustanovitelj in začetnik nove književnosti izročil tudi skrb za svoje zadnje, ne docela dovršeno delo, ki se končuje z Luthrovim imenom, to je prevod njegove postile.

Par tednov potem, ko je dovršil 78. leto svojega plodovitega in burnega zemeljskega romanja, je po kratki bolezni zatisnil oči patrijarh slovenske književnosti daleč tam v nemškem Derendingenu. Pogrešala ga je zapuščena mlada književnost, objokavali so ga naši kulturni delavci, ki so izgubili svojega vodnika in buditelja, žalovali pa so za njim tudi prijatelji v tujini, najboljši možje nemškega naroda, ki jih je štel med svoje druge. Bil je za vrednega spoznan naš mož, da mu je v vezani, zanosni besedi govoril nagrobnico slavni nemški filolog Crusius. Zaslužil si je pa tudi, da se ga spominjamo slovenski potomci, ker je bil on prvi zastopnik našega duha, ki je budil zanemarjeno naše ljudstvo na kulturno delo. Naj ima hib kolikor hoče njegov jezik, ki ga bo grajal natančni jezikoslovec, naj je propadlo njegovo delo vsled neugodnih razmer in vsled pomanjkanja odporne sile v narodu, v njegovih rojakih, njegova zasluga le ostane, da mu je dal pismo in književni jezik, najvažnejše sredstvo za višje kulturno delo. Pred vsem pa ostanejo kot svetlo znamenje v našem zgodovinskem mraku njegova silna osebnost, njegova krepka volja in neumorna delavnost, lastnosti, katerim so se pridružile še druge lepe poteze njegovega značaja, ki so jih hvalili pristaši in nasprotniki.

Zgodovinskih mož ne smemo soditi po uspehih; gledati moramo na njih voljo in izvršeno delo. Naš Trubar je izvršil veliko kulturno delo, delo za osvobojenje človeškega duha, še večja pa je bila njegova volja, zato spada naš prvi književnik in reformator v svetovno zgodovino, in kot takega ga ob 400letnici njegovi slavi ves naš v resnici napredni svet.

Med gorami.

Spisal Milan Pugelj.

(Dalje.)

II.

ospel je v deželo predpust, veseli in šegavi svatovski čas.

Ostra zima je gospodarila v dolini, še ostrejša v gorah, kjer je ležal sneg donad kolena, kjer je pokalo v jasnih nočeh drevje od mraza, kjer so poginjali divji in plahi ptiči

kar trumoma, kjer je moril divjačino tak glad, da so prihajale lisice ob belih dnevih k samotnim gorskim kočam po kuretino in golobe.

Na predpustno nedeljo so pri žganjarju pod hribom svatovali. Zavrtin je bil ženin, Marjeta nevesta, starejšinila sta Gazvoda izpod klanca in tisti Cepuder, ki je bil njegov prijatelj in je imel toliko denarja, da bi ga človek komaj preštel.

Za dolgo mizo, ki je segala od stene do stene, so sedeli svatje, za manjšo, ki je staha v kotu tik duri, so godli široko znani godci Klementini, doma iz majhne gorske vasi, ki se ji pravi Kukovina; godli so, da se je olajšalo človeku srce, da se je čutil starec fanta, da je pograbil najbližjo mladenko in se ž njo zasukal v veselem plesu, kakor bi bil baš na tisti dan izpolnil svoje dvajseto leto. Vse križem je vrvelo, vse križem je plesalo. Zlato vino se je isknilo po mizi v visokih steklenicah in široustitih kozarcih, pečeni purani so se motno svetlikali s podolgovatih in rdečepisanih krožnikov, dve pedi visok kolač je stal v sredini, okrašen z vsemogočimi banderci in zastavicami, od vseh strani preprežen s trakovi, ki so se zgibali v sapi razkošno vrvečih plesalcev, prelivali svoje bogato pisane barve drugo v drugo, blesketali se v tisoč zlatih in srebrnih odsevih.

Kakor roža, ki se razcvete natanko majnikovega jutra, je žarela nevesta. Vsa bohata se je sukala sredi plesalcev, sedela tik ženina in ga oblagodarjala s pogledi svojih velikih in žametnih oči. In tudi družice so ji bile verne in dostojne vrstnice. Z rdečimi lici, s porrednimi očmi, z zlatimi in svilenimi obrvmi, s smehi, ki so zveneli kakor srebrni tolarji, z besedami, ki so se izmotavale izmed blestečih zob in češnjevih ustnic, so mamile mlade sosede, razgrevale

in razpaljevale njih ogorele obraze in sokolje oči, podžigale njih govornico, da jim je tekla na žareča roznata ušesa kakor goreča voda.

Kadar so godci prenehali, je vstal izmed njih tisti, ki je igral na trobento, ki je bil najstarejši in so ga klicali za Šimna. Odšel je skozi duri in vrnil se je z ogromno pogačo v rokah. K starejšini je stopil in je govoril takole:

„Bog daj, oče Gazvoda, da bi vam obrodilo polje, da bi bežali bramorji od njega kakor vrabiči pred skobcem. Bog daj, da bi bila nevesta kot vaše polje: da bi rodila — devet sinov junakov, rodila devet hčera junakinj, tako lepih in imenitnih kakor ona! Pa je na svetu tako, da človek dela in Bog samo pomaga. O — da! Tu, glejte, imate pogačo, čudodelno pogačo — tako vam pravim! Če ugrizne vanjo nevesta, pa je njen zarod trden, kakor bi ga izklesal iz skale!“ —

„Daj pogačo, da ugrizne vanjo nevesta!“ — se je oglasil starejšina Gazvoda s svojim mogočnim in oblastnim glasom, prijel z debelo roko za visoki kozarec in napil vsem po vrsti.

„Koliko hočeš za pogačo, Šimen?“ —

„Takole je, oče Gazvoda! Tolar boste dali, pa boste imeli pogačo in tudi midva bova prijatelja, kakor sva bila!“ —

„Pet grošev!“ — je ponudil starejšina, zasmel se je grohotoma in jih vrgel po mizi. In tudi godec Šimen se je zasmel, spravil groše in položil pogačo pred nevesto.

„Ugrizni, Marjeta, lepa nevesta!“ —

In Marjeta se je sklonila nad pogačo in ugriznila vanjo z iskrečebelimi zobmi, ki so se pokazali izpod rdečih in rožnih ustnic kakor srebro izpod šklata.

Šimen pa se je zasukal na peti sredi sobe, tlesknil s palcem in kazalcem in zapel s hudomušnim in jokavim glasom:

Hej, možila brumna se
Klara iz Zakraka!
V zakon vzela Tonča je,
Tonča pobožnjaka.

Čakal mož je leto dni,
molil je k patronu:
pet voščenih punček dal je
svetemu Antonu.

Čakal mož še leto dni,
šel je k čarodejki,
h konjederki vrh vasi,
k materi Matejki.

Kaj Matejka rekla je? —
„Tonče, ti si štrama!
Stori, kakor mož stori,
pa bo žena mama!“ —

Vsi po vrsti so zaploskali, vsi se zasmeljali in mu ponudili polne kozarce. Šimen je pil, in komaj je izpraznil prvi kozarec, ko je že počasi odpiral duri drugi godec, ki so ga klicali za Jaka.

Silno polahko je odpiral; najprej se je pokazala njegova podolgovata glava, zavita v staro žensko ruto, ki je segala spredaj nad čelom in nosom v zmečkanem polkrogu daleč naprej in stepala zadaj z dvema vozličkoma po rjavem in poraščenem tilniku; za njo dolge, suhe roke, ki so molele s paličastimi, čisto tatinskimi prsti daleč ven iz tesnih in prekratkih rokavov oguljene ženske kočemajke, nazadnje staro in poškodovano žensko krilo, ki je pokrivalo spodnji del života in izpod katerega so gledali konci obtrganih hlač in nerodni in težki moški škornji.

Godec Jaka je pozdravil s spačenim ženskim glasom, prišaral počasi do starejšine Cepudra in mu ponudil svojo dolgo in koščeno roko.

„Kaj me ne poznaš?“ — je nekako vanj zajokal in klecnil z glavo, kakor bi mu bila pri tisti priči omagala.

„Nič te ne poznam, baba!“ — je odgovoril starejšina Cepuder z glasom, ki je bil zdaj višji, zdaj nižji in obenem raskav in nekako renčeč.

„Kaj lažeš, kaj tajiš, kako me ne boš poznal?“ — je zajadikovala baba. Svatje so se smehljali in poslušali.

„Po noči, na Jurjevo“ — je nadaljevala baba — „na Jurjevo po noči — kaj si pozabil? Kdo pa je bil, ki je klical za menoj, ki je tekel kakor maček, ki me je ujel za podom? — Preveč denarja imaš, plačaj zdaj, ker se je tako zgodilo, da moraš plačati!“ —

„Ne poznam te, baba!“ — je zarenčal starejšina in se obenem zasmejal.

„Kaj nisi ti trkal na kresno noč, kaj nisi plezal po lestvi, ki se je zlomila in se okopala s teboj vred v luži?“

Nenadoma je stal za babo godec Šimen, iztegnil preko njene rame svoj dolgi vrat in se nemudoma oglasil:

„Moja baba je to: zdaj sva pa skupaj! Plačaj, tolar daj, če ne pa grem do tvoje stare. Vsi vemo: taka je kakor sršen!“ —

Starejšina je ponudil pest bakrenega denarja, godca sta spravila, se sprijela, zaplesala po sobi in zapela:

Simen in Jaka
sta dva korenjaka;
če se prvi boji,
že drugi zanj beži! —

Zunaj so pokali možnarji, samokresi, pištole in puške. Ko se je zvečerilo, so se prikazovali od vseh strani hipni ognji, tuintam tik njih obrazi mladih fantov z veselimi in drznimi očmi, z velikimi

vejami rožmarina za klobuki, ki so segale daleč doli do tilnika in rame. Peli so vsekrižem z daleč odmevajočimi krepkimi glasovi, pili vino, ki so ga jim prinesli v škafih, in se metali za kratek čas po belem snegu, ki je ležal v kopicah na desni in levi.

Vedno so še prihajali gostje. Stara vdova iz vasi je prišla na skodelico tople juhe, star berač je prilezel na kozarec vina, da se ž njim ugreje in pomladi.

V kotu za vrati so pričeli igrati godci iznova; tako veselo so godli, da se je izpozabil stari in skopuški oče Cepuder, pograbil nevestino tovarišico — tisto Mano, ki ima oči kakov potočnice in obrvi kakor svila — jo objel okrog pasa, pritisnil nase, dvignil svoje debele in težke noge, zažvižgal z godci vred in se zasukal.

„Hej, hej, hej!“ —

Vse križem je pelo, vse navzkriž je vriskalo in žvižgalo. Mladenkam so žarela lica v prešernem veselju, same so pritiskale svoje mlade grudi k tistim plesalcem, ki so jim ugajali, same so se ustavljale ž njimi v kotih in v gneči in si pustile poljubljati čela, lica, oči in svoje češnjeve ustne.

Starejšina Cepuder je izpustil plesalko; kakor bi padel, je sedel na klop tik starega Gazvode, svojo debelo roko mu je položil okrog vratu, z vso silo je žvižgal z godci vred veselo in poskočno melodijo, rdel in žarel v debela in napihnjena lica, tolkel z ного v taktu ob tla in mahal z desnico po zraku, kakor bi ukazoval godcem.

Ženin Zavrtin je stopil k njemu, potrkal ga je po rami in, ko so godci prenehali, v splošnem hrupu zakričal na ves glas: „Od kraja, od kraja!“ —

Igrali so vnovič. Zavrtin je plesal z vsimi družicami in tovarišicami, ženami in dekletki po redu. In da bi bilo veselje večje, je izvlekel izza mize starega Gazvodo samega in ga siloma vihtel med rajajočimi pari.

„Naprej, naprej!“ — je kričal na godce, ki so se utrudili in nehali. Starejšine ni hotel izpustiti iz rok močno; vino mu je podžgalo kri, da je plala kakor ognjena po žilah in zahtevala hrupa in trušča.

„Znova, znova! — Za to so godci, da godejo, in za to plesalci, da plešejo!“ —

Njegov obraz je gorel v temni rdečici, iz črnih oči je pretila nekakšna razdivjana, skoro odurna sila, roke so se oklepale Gazvode kakor klešče.

Godci so zagodli znova, pot jim je tekkel po čelu, pogledi, ki so hiteli izmed napihnenih lic po sobi, so postajali nejevoljni.

„Dovolj bo, ženin!“ — se je oglasil starejšina in se izkušal oprostiti Zavrtinovih rok. Naveličal se je drevenja, obstal na mestu in se po sili smehljajal.

„Dekleta imaš“ — je dejal — „ne enega, cela kopa jih je! Tam izberi, njim se ljubi, ker so mlade! Jaz sem starec!“

Ali Zavrtin ga je še držal, še vlačil siloma za seboj, gledal surovo predse v steno, stiskal ustne, molčal, kakor bi ne čul starejšinovih besed. Strast do plesa, do hrupa, do trušča ga je vsega osvojila in prevzela.

Tam v kotu tik godcev se mu je iztrgal nenadoma Gazvoda, skoro sovražno ga je pogledal, napol pahnil od sebe, odkorakal slabovoljno skozi sredo plesalcev, sedel za mizo in zabobnal po njej s svojimi debelimi in okroglimi prsti.

Samo za trenotek je obstal Zavrtin na mestu, ozrl se je v gnečo, iztrgal mlademu fantu plesalko, zavihtel se ž njo proti steni, pritisnil jo nase, da je zakričala plašno in bolešno.

Nenadoma so utihnili godci, klarineta je zapela zadnja z zategnjenim, žalostno cvilečim glasom. Godec Šimen, ki je sedel pri igranju sredi tovaršev in za mizo, je skočil nanjo in ž nje k Zavrtinu in njegovi plesalki, rajajoči pari pa so se hipoma ustavili in razdružili, začudenje se je razlilo po vseh obrazih, mladenke so se prestrašile.

Tam ob levi steni je izpustil iz svojih močnih rok ženin Zavrtin mladega in šibkega dekleta, ki je bilo vse blede in se je držalo za prsi, stopil je k mizi, ki je segala od zidu do zidu, udaril po njej z desnico, da so odskočili kozarci kakor igrača, da je pljusnilo vino na vse strani in teklo v stoterih curkih na levo in desno.

„Kdo je proti meni?“ — je zaklical s svojim mogočnim in bobnečim glasom. „Kaj se napihujete skrivaj zaradi mene, kaj kalite mojo veselo svatbo? — Če se oklenem starejšine, da bi ž njim prijateljsko zarajal, se me oteplje kakor govedo komarja, če objamem v plesu dekleta, zakriči v mojih rokah, kakor bi ovili okrog njenih nedrij modrasi svoje repe!“ —

Ježno je govoril, srepro strmel v svate, natočil v prazno kupo vina in jo do dna izpraznil.

„Premočen si“ — so odvrnili svatje. „Ker si junak, zato si presilen. Dekleta pa so nežna, kakor iz masla: dobro jo primi, pa se ti zmasti v roki kakor bičevje!“ —

In tam izza mize se je oglasil nepričakovano starina Gazvoda, pokazal z roko na Zavrtina in pogledal po drugovih in družicah.

„Pijan je, ženin je pijan“ — je dejal — „in zato ne ve, kaj dela!“ —

Zbadljivo je izpregovoril, z debelo roko je kazal nanj in ob koncu svojih besed se je smejal naglas in zaničljivo: ho, ho, ho!

Zavrtin je gledal vanj, kakor bi ga hotel nabosti na svoje ostre poglede, s peto je udaril ob tla, da se je odluščila dolga trska, z roko je popravil klobuk in zamahnil po zraku in zapretil.

„Spoznal sem te“ — je rekel — „po glasu sem te spoznal: dejal si pijan, pa si hotel reči malovreden, o pijancu si govoril, pa si imel v mislih potepuha! Na sredo stopi, dvigni se izza mize, in če si to uro pošten, mi poglej v oči!“

Marjetin oče, dolg in siv starec, je stopil v sobo in potegnil ženina za rokav. Bled je bil njegov gubasti obraz, kakor bi ga potegnil iz apna, roke so se mu tresle kakor v mrzlici.

„Kaj sem zato vzel ženina, da se bo prepiral, kaj sem napravil svatbo za pretepača?“ —

Preko starčevih majhnih in sivih oči so hitele trepalnice navzgor in navzdol, glava se je med govorjenjem stresavala, v kolenu upognjena noga se je dvigala in tolkla ob tla.

„Kdo je gospodar?“ — je zakričal ženin. „Kaj ne velja tisto pismo, ki smo ga napravili v mestu in ki tako govori, da je posestvo moje? — Starec si, pa ne veš, kaj ti uhaja mimo brezzobih čeljusti!“ —

Starec-žganjar se je tresel po vsem životu, za mizo se je oglasil starejšina Gazvoda in zmajal s svojo debelo glavo.

„Zdaj si slišal!“ — je govoril. „Na svoja ušesa si slišal, kako je s teboj! Slabo si napravil, oče žganjar: otroka in dom in sebe si prodal malopridnežu!“ —

Zavrtin je vzkipek nemudoma v divji jezi; preko mize se je iztegnil, pograbil najbližjo steklenico in jo zalučil proti Gazvodi: tik nad starejšinovo glavo se je zaletela v steno, se razdrobila v tisoč drobcev, ki so šinili na vse strani in se usuli na preplašene svate.

V tistem hipu je planila do njega Marjeta, oklenila se ga preko rok okoli života in kričala vanj vroča in razdražena:

„Ali si pri zavesti, ali imaš pamet, ali poznaš mene, svojo nevesto?“ —

Pahnil jo je od sebe kakor tujko, h godcem se je okrenil in jim velel igrati.

„Igrajte mi“ / je klical — „zaigrajte mi, da kaznujem uporne svate, da zappleševa z Gazvodo, kakor se bo nama ljubilo!“ —

Starec-žganjar ga je potegnil znova za rokav, tudi Lukež je prišel — dolgi in stari hišni hlapec — tudi on je zagrabil za rokav in bledel od ogorčenosti.

„Izgini, izgubi se, ne vrni se, pojdi, pretepač, poberi se iz poštene hiše!“ —

Žganjar je kričal, Lukež je vzklikal, Marjeta je kazala na duri.

„Ne poznam te“ — je govorila — „tam so ti vrata, ne stopi, sramotilec, nikoli več pred moje oči!“ —

„Moja žena“ — ji je odgovarjal Zavrtin — „moja žena si! Molči, da te na mestu ne prisilim!“ —

Vsa divja, vsa razpaljena je stopila do njega, zamahnila je in isti hip zaječala, odletela k steni, stiskala roke na prsi in zdrsnila na tla; ali nenadoma je vstala, dvignila visoko roko, vsa užaljena pretila in obetala maščevanje.

„Kaj se je zgodilo?“ — so izpraševali svatje, in tisti, ki so videli, so odgovarjali: „Sunil jo je, v prsi jo je sunil!“ —

Marjeta je bila takrat že zunaj, že je hitela izpod hriba niže doli v dolino, že je zavila na zasneženo cesto in drevila po njej kakor blazna. Svilen, pisana, spredaj za pas zatakljena ruta se je lovila po njenih plečih, beli nevestni venec je padel potoma iz las, kite so se razpustile, zimska sapa, ki je pihala v njen obraz, jih je razpletla, dolgi in kakor noč črni lasje so valovili za njo, spuščali se više in niže; videti so bili kakor čarobne peroti.

Pozna noč je molčala naokrog, burja je zavijala po samotnem in golem drevju, žvižgala je, tulila, razgrajala kakor besna.

Na križpotju, kjer stoji bela krčma, kjer se seka cesarska cesta z deželno, tam je Marjeta obstala in potrkala na okno.

„Kdo je?“ — se je oglasal gospodar in naglašal svoje ime. „Kdo išče mene, Miho Kljukarja?“ —

„Žganjarjeva sem“ je odgovarjala — „Marjeta izpod hriba. Odprite! Kje je logar?“ —

„Spi nocoj“ — je govoril gospodar in prišel odklepat vrata. „Spi nocoj, tu zraven v sobi stanuje — Kaj te je prignalo?“ —

Napol oblečena starka se je pokazala zadaj, tiščala vanjo in hitela stavljati vprašanja.

„Nevesta si, nevesta!“ — se je čudila. „Kaj nisi nevesta?“ —

Marjeta je planila v stransko sobo, zaloputnila vrata za seboj, stala v temi in se skušala v njej razgledati. Tam v kotu na postelji se je prebujal logar, ki je bil že davno ozdravel, se dvigal, uprasnil žveplenko in prižigal svečo.

„Kdo je?“ — se je vznemirjal. „Ti si, Marjeta, glej jo!“ — Dvignil je svečo ob obrazu, ogledaval jo je, po glasu se je poznalo, da se je razveselil.

„Ženin me je osramotil!“ — je pripovedovala v eni sapi. „Svatbo je razdrl, pretepal se s svati. Mene je pahnil od sebe, sunil me v prsi. Glej, glej, tu — tu — tu — sem me je sunil!“ —

Nenadoma je razgalila svoje blesteče, polne in mlade grudi, vlekla obleko od njih, stopila bliže in kazala črno liso, ki je ležala na levi strani kakor madež.

„Jaz ga sovražim!“ je govorila razburjena dalje. „Zato sem prišla ob tej uri k tebi, da se maščujem! Poslušaj me: on te je ranil — moj ženin, Zavrtin! Sam je povedal, moj oče ve in hlapec Lukež je slišal!“ —

Zunaj za vrati se je oglasil gospodar, tekal semintja po veži, glasno sklepal roke, govoril nekako radovedno, skoro veselo, kakor bi se ognil skrite nesreče.

„No! Da! Ta je pa pravi! Zavrtin! Kakor za nalašč! Pretepač! Divji lovec! Saj že ne gleda kakor ljudje! Ampak kot zver! In kaj je zopet napravil?! Kaj nisem rekel žganjarju?! Ti, Andrej — sem rekel — tega ne jemlji za zeta! Pa me ni ubogal! Zdaj pa ima! To je sramota! Svate je pretepal! Kajpada! Čisto po njegovo! Gleda kakor volk! — Nežka, Nežka, kje je moj plašč? Do župana grem, do orožnikov! Kje je moj plašč? — V ječo pojde! Tja spada: med potepuhe!“ —

Marjeta je prihitela iz sobe, molče je stopila preko veže in izginila zunaj v jesenski noči.

Gospodar je ogrnil plašč in tekel naravnost po cesarski cesti proti vasi.

Starka je stopila v sobo k logarju, ki je ležal vznak na postelji in strmel v strop, ki ni slišal njenih besed, ampak se gubil v nekakšnih čudnih, motnih sanjah. Misel se je zaletavala v misel, dogodki so se križali, osebe so vrvele mimo, spomini, vsa minulosť, čudna, meglena bodočnost. In Marjeta: z razgaljenimi, mladimi, sočnimi, polnimi grudmi, v svetlosinji obleki, s črnimi, do kolen se-gajočimi lasmi, z obrazom kakor svetnica — — —

Zunaj je žvižgala burja, tulila, zavijala mimo voglov, sikala med golim gozdnim vejevjem. Samota vsenaokrog, plašne, nejasne sence, led, sneg, mraz, krik gladne živali in zopet samota: tisto noč so odvedli Zavrtina v ječo.

(Konec prihodnjič.)

Slavna in bedna Italija.

Popotni vtiski. Spisal dr. Jos. Tomiňsek.

(Dalje.)

rnivši se iz južne Italije v Milan, sem prvokrat v Italiji zapazil pometače, ki so stopali po ulicah in sproti spravljali vsako nesnago; ko bi ne bili v Italiji, bi se pri nadpolmilijonskem mestu, kakor je Milan, to razumelo samo ob sebi. Pri tej priliki sem se tudi spomnil, da sem videl v Genovi v primernih kotih pritrjene žičaste koše, da so vanje metali mimoidoči nerabljev papir, ogrizke in peclje sadja itd., kakor sem to zapazil le v Berlinu in v zadnjih letih tudi ponekod na Dunaju. Posebe pribiti je tudi treba, da imajo po hotelih v Milanu pljuvalnike.

Pripetilo pa se mi je v Milanu tudi tole: Ko sem se precej pozno zvečer vračal s tovarišem v hotel, pogovarjajoč se ž njim o dnevnih vtiskih, pristopi k nama mož, ki je v dokaj mirni ulici mogel napol slišati najino slovenščino, in naju v gladki nemščini poprosi podpore, češ, on je Nmec in midva gotovo ne bova zapustila rojaka! Tako se svet preobrača v okviru ene države! — Italijanskega berača sploh nisem videl v Milanu in omenil sem že pri drugi priliki, da sem v milanskem „Brera“-muzeju in takisto v Ambrozijanskih zbirkah videl povsod na stenah nabito prepoved: „Sono proibite le mance“ (Napitnina je prepovedana!); zato pa je očitno, da prihajajo sem mednarodni berači, ki skušajo zbudati usmiljenje zdaj pri tem, zdaj pri onem „rojaku“.

Kako neprijetno pa še vendar sili v mestno eleganco italijanska pristnost in blažena „preprostost“, kažejo našim strmečim očem javni napisi v kotih, ki prepovedujejo — fare acqua. Pa ne morda, kakor pri nas, kje na ulici in v njih razkotjih! Ampak take napise čitamo ob lepih stopnicah, ki peljejo na streho in na stolp najkrasnejše milanske stavbe, marmornate milanske — stolne cerkve! Tudi znak civilizacije, da so si upali postaviti take napise na tem mestu!! No, Milanci pač poznajo svoje brate Italijane iz drugih provincij!

Kakor sem že namignil, si mesto najlaglje predstavljamo, ako ga primerjamo z Dunajem: v sredi velikanski „dom“, v Milanu iz

belega marmorja, dunajski sv. Štefan črn; v bližini „doma“ trgovinsko središče s krasnimi izložbami. Nemara so milanske izložbe na Piazza del Duomo in na Corso V. Emanuele še lepše nego dunajske na Grabnu in v obližju; brez dvoma pa nima Dunaj niti sence česa takega, kar je v obliki križa zgrajena milanska „Galleria Vittorio Emanuele“, ki pelje od „Stolnega trga“ na Piazza della Scalla. Ta „galerija“ ni galerija slik, ampak ogromna, luksurično opremljena, 195 m dolga in 26 m široka veža s stekleno streho, velikanska ulica, s streho pokrita, namenjena za najelegantnejše trgovine, kavarne, restavracije itd. Sedel sem pod to ogromno streho v kavarni „Biffi“, čital dunajski časopis, poslušal koncert in opazoval ljudstvo, ki se je tod šetalo, in moral sem reči: tu je prekošen Dunaj! V Napolju imajo podobno galerijo, a neznatna je napram tej, Berlin ima precej veliko, a nič lepo (ob Castanovem panoptiku poleg „Lip“), Dunaj nima sploh nič podobnega . . .

Okrog tega središča se razprostira staro mesto, obkroženo kakor na Dunaju s kolobarjem ulic („Ring“), in okrog tega je potegnjen še eden pas (dunajski „Gürtel“) ob starem mestnem, še precej ohranjenem obzidju. Ob obeh pasovih so umeščeni drevoredi, nasadi, vodne priprave itd. Vredno si je pogledati mestni park (Giardini pubblici) takoj ob osrednjem kolodvoru; tu je dovolj hladne sence, žuboreče vode, tudi nekaj živali (posebno fazanov), majčken Schönbrunn. Odtod pa naj tujec krene v „novi park“; ta tvori z mogočnim, starim, dovršeno harmonsko stavljenim „kastelom“ organsko celoto, ki ji ni kmalu para. To je Schönbrunn, pretvorjen v trdnjavo! Zdaj pa je del kastela obenem muzej. V takozvanem „corte ducale“ se namreč nahaja „Museo archeologico ed artistico“, ki shranjuje ponajveč starine in umetnine iz lokalno milanske preteklosti; v „Rocchetti“ pa je „galerija moderne umetnosti“.

Milanski „dom“! Že naši otročiči poznajo iz slik to dragoceno gotsko stavbo s „365“ stolpiči. No, 365 jih ni, a 98 jih je res in iz belega marmorja so vsi, kakor sploh vsa ta cerkev, ki spada med največje na svetu (40.000 ljudi ima v njej prostora). Kolikor toliko pregledamo krasoto le, ako gremo na vrh cerkve; to pa je jako lahko, ker peljejo na vse kraje zložne stopnice. Hodeč po strehi, ki obstoji iz malo nagnjenih belomarmornatih plošč, moremo od blizu opazovati stolpiče in nekatere izmed tistih 2000 kipov, ki dičijo stavbo. S 50 m visoke osrednje strehe uživamo prav udobno širen razgled po mestu in po Lombardiji, na glavnem stolpu (108 m visoko), ki je zvrhoma jako ozek, pa navadno ni prostora, ker sede

tu skoraj vsak čas nepremično kake popotne dame. Notranjščina dela silen vtisk; saj je cerkev 148 *m* dolga in na najširšem mestu 88 *m* široka! Streho nosi 52 stebrov, debelih tako, da obhodiš vsakega le s kakimi 20 koraki. Vse poslopje je v izbornem stanju in nič se ne pozna, da se je stavba začela že leta 1386., končal pa jo je do današnje oblike Napoleon I.

Umetninskih zbirk in muzejev je več; razen že omenjenih v „kastelu“ navajam še zbirko slik v „Palazzo Crespi“ in splošno zbirko „Museo Poldi-Pezzoli“, izmed katerih je prva privatnega značaja. — Svetovne slave so zbirke v Palazzo di Brera. Glavni del zavzema zbirka slik, posebno gornjeitalskih mojstrov, pa tudi dragocenih drugih, v 35 sobah. Navadni obiskovalci najbolj postajajo pred Raffaelovo „Poroko sv. Device“ (lo spozalizio). V palači pa sta obenem umeščeni tudi velika knjižnica in numismatična zbirka.

Za svojo osebo pa moram reči, da je name učinkovala mnogo bolj zbirka slik, ki je pridružena znameniti ambrozijanski knjižnici. Razmerno malo je tu slik, a vse so znamenite in razstavljene tako, da jih gledalec more uživati. Težko sem se ločil iz prostorov, kjer gospodujejo najbolj Raffael, Tizian in Leonardo da Vinci; zlasti nas mikajo mnogoštevilne male risbe teh velikanov. — Knjižnico samo sem omenil že pri drugi priliki. Oboje, knjižnico in zbirko, imam v tako prijetnem spominu, da vzamem večkrat v roke lepo ilustrovani in pregledni katalog (Guida sommaria . . .) ambrozijanskih zbirk, ki sem si ga bil, pravkar izdanega, kupil na licu mesta. — Razume se, da roma vsak tujec k cerkvi „S. Maria delle Grazie“, da ugiblje v nekdanjem refektoriju o veliki sliki „zadnje večerje“ Leonarda da Vinci.

Hodeč po „moderni“ Italiji, smo preskočili takozvano „Emilijo“, ozemlje v trikotju med Jadranskim morjem, Padom in med Apenini. Zgodovinska tla so to, dokaj galske krvi se pretaka v žilah prebivalstva, a naroda uničuje staro kulturo in nekatera slavna središča civilizacije propadajo. Z razgozdenih Apeninov pridero hudourniki, naneso kamenja in peska, v poletni vročini pa se vrijejo v zemljo in puste polja osušena. S svojim peskom odrivajo morsko obalo dalje in dalje. Ravenna, nekdanj lagunsko mesto kakor Benetke, je zdaj oddaljena od morja celi dve uri; zato je ta slavna začasna prestolnica rimskega cesarstva popolnoma propadla; šteje le nekaj nad 10.000 prebivalcev in živi od slavne preteklosti, ubegle v razne muzeje in spomenike. Italijani potujejo sem gledat grob Dantejev († 1321), Nemci pa iščejo ostankov palače Teodorika Velikega, ki

je tu prestoloval. — Zelo propada tudi Ferrara, prestolnica Estejev, katerih ime ostane nepozabljeno zaradi njih naklonjenosti napram umetnikom in umetnosti. Na njih dvoru je živel Torquato Tasso, podpirali pa so tudi zlasti slikarstvo. Današnji popotnik zazre najprej četverostolpni grad, ob vsem drugem ga obhajajo le žalostni čuti. — V mestu Reggio (ki se ne sme zamenjati z južnoitalijanskim mestom istega imena) kažejo, kje je bil baje Ariost rojen; vendar se oglašajo tu tujci najbolj zato, da porabijo en dan za izlet proti jugu z vozom v Canosso, kjer je Henrik IV. pred papežem Gregorjem VII. delal pokoro od 25. do 28. januarja 1077. l.

Krepko pa vzdržujeta v Emiliji stare tradicije dve mesti: Parma in Bologna. Parma si je pod vladno Farnesijcev pridobila slavo umetnosti in še dandanašnji so tu dobre zbirke, dasi so jih večino odnesli v Napolj. Nepozabno pa je, da je v tem mestu deloval slikar Correggio († 1534), čigar slike so pravi kras galerije v Palazzo della Pilotta, in še neizcrpana je „biblioteca Palatina“. Zmisel za obrtnost vzdržuje mesto na površju. — Bologna pa je od nekdanjega dosledno napredujoče mesto; združevalo je kakor dandanes zmisel za učenjaštvo in umetnost s trgovinskimi in industrijskimi težnjami. Na prvi pogled vidimo, da ti (130.000) prebivalci razumejo svoj posel. Vseučilišče je bilo v srednjem veku silno dobro obiskovano iz vse Evrope; l. 1262. je štel baje 10.000 dijakov in — čujte — že v 14. stoletju so tam zasedale profesorske stolice tudi — ženske. Predavale pa so, če so bile prelepe, za — zastorom, da jih slušatelji niso — videli! Pri današnjih učenjakih bi bila, kolikor mene izkušnja uči, ta opreznost — odveč! V Bologni je bil tudi v dosmrtnem jetništvu mladi Enzo, sin cesarja Friderika II. Toda v mestu se menjavajo historični spomini in muzejski predmeti s tovarnami in praktično delavnostjo; zato je Bologna mogla biti vedno moderno mesto.

VIII. Pri kraljici otokov.

Da bi prepotoval Italijo, a ne videl Sicilije, to ne sme biti! Tega sem se zavedal, ko me je pot privedla do Napolja.

Tudi če ne potujemo v veliki družbi, se oglašajo v nas na tihem vendar pomisleki, pod vplivom nekake bojazni, čeprav je ne priznavamo. Kaj je za nas Sicilija? Skoraj začetek Devete dežele! Tam je že prag v Afriko; no, in moralci so tam doma in roparji veljajo pri ljudstvu za junake. V zgodovini smo se tudi učili o

„sicilijanski vesperi“ (l. 1282.), ko je bilo na tisoče ljudi poklanih; ako ljudje tam človeško življenje cenijo tako malo in si tuje imetje prisvajajo tako radi, kaj bo — tu postanemo kaj hitro subjektivni — z mojim imetjem in življenjem? Vendar baš to ozračje namišljene ali resnične opasnosti je v današnjih, kvečjemu pri športu junaških časih posebno mikavno.

Ko sem stal na vrhu Vesuvija in, za hrbtom njegovo žrelo, gledal proti jugu po neizmernem morju, sem se za trdno odločil, da krenem čimprej v Sicilijo, vsaj toliko, da vidim tudi Etno na lastne oči. Ker sem videl, da je tisto slavno plezanje na Vesuvij jako enostaven posel, nevreden toliko hrupa, sem sklepal, da bo v Siciliji skromen popotnik našel marsikaj drugače, nego si slika razvneta fantazija.

Dva dni pozneje sem že sedel v daljni Siciliji v lepem parku prav tako mirno kakor v ljubljanskem Tivolskem gozdu, vsekakor mirneje nego v dunajskem Pratu ali berlinskem Tiergartnu. Bil sem v Palermu in sem, nekoliko utrujen od ponočne vožnje s parnikom, v prelepah nasadih „Giardino Garibaldi“ našel vse polno senčnih zatišij pod palmami in med raznim bujnim tropičnim rastlinjem, ki mu ne vem imena. Sicer so me, bili poučili, da je neki drugi park („La Flora“ ali „Villa Giulia“), ki se nahaja nedaleč od Garibaldijevega tik ob morju, sploh najlepši v Italiji. Res smo v tej „Flori“ postavljeni v krasoto, kakor si jo slikamo v kaki oazi v „1001 noči“; vendar nam pravilnost v teh nasadih in sploh očitna, rafinirana umetnost teh prirodnih krasot ne gre prav v srce, dasi nam očara oči. Premoderno je vse, kakor na oni strani mesta (na severu) v „Angleškem vrtu“ („Giardino Inglese“), kjer so vse ulice, pravzaprav kolonija lepih novih vil, čisto ravne in pravilne kakor v novih predmestjih kateregakoli naših srednjeevropskih mest. Vse kaj drugega je v „Garibaldijevem vrtu“. Okroginokrog ga obdajajo znamenita historična poslopja. Vidi se mu, da ima za seboj svoj lastni razvoj, razviden že iz velikanskih starih dreves, ki obsenčujejo pota in ki so bila tudi mene privabila, ko sem, dospevši na vzhodni konec dolgega „Corso Vittorio Emanuele“, premišljal, naj li stopim na levo k morski obali v staro pristanišče „Cala“, ali naj se spustim na desno v zamotano mrežo ulic. Storil sem poslednje, vstopil na „Morski trg“ in odtod v „Garibaldijev vrt“.

Nihče me ni nadlegoval, ko sem tu sedel v senci bujno vzrasle palme; le kaka mamica z otrokom je prišetala mimo, običajnih nadležnežev ni bilo. Kak kontrast nasproti Napolju! Bilo je pač

dopoldne in konec julija, ko se Sicilije ogibljejo tujci; vendar ni dvoma, da je vsaj po ulicah v Palermu nekaj manj tistih pijavk, ki se nas sicer prijemljejo tako rade. Pa bodi to kakorkoli, jaz imam to mesto v najboljšem spominu. Tu prebivalcem tudi nisem zameril, da v javnosti tako proslavljajo svojega Garibaldija; ni namreč v Italiji gnezdeca, da je le količkaj zavedno, ki bi ne imelo kakega trga, kake ulice ali kake javne naprave imenovane po Garibaldiju, dasi mož gotovo niti vedel ni, da je dotični kraj sploh na svetu. Drugače v Palermu! Leta 1860., ko se je Italija edinila, je Garibaldi pripeljal v Sicilijo svojih 1000 prostovoljcev in v hrabrem naskoku zavzel Palermo: Nato je bila vsa Sicilija kmalu priklopljena „kraljestvu Italiji“. V Palermu pa se vsled tega srečavamo večkrat z imenom slavnega vodje. Razen omenjenega parka imamo n. pr. še „Garibaldijeva vrata“ (blizu centralnega kolodvora). Od njih pelje v mesto „Garibaldijeva ulica“, iz mesta pa ulica, ki je imenova po tisočici Garibaldijevih vojakov „Corso dei Mille“; nedaleč od teh vrat proti severovzhodu je „Garibaldijevo gledališče“, a na severnem koncu mesta, v „Angleškem vrtu“, ima Garibaldi svoj spomenik in na južnem koncu ulice „della Libertà“ vidimo na obsežnem prostoru veliki „Politeama Garibaldi“. Morda je še kaj drugega posvečeno temu možu; dovolj je pač že to, kar je zbudilo pozornost pri mojih nenačelnih šetnjah po mestu. Očka Garibaldi je tu zaslužil svojo slavo, in če mu je dajo nekaj več, mu to vsakdo privošči, zlasti ker je mesto pravično celo nasproti inostrancem: kratka ulica v zapadnem delu mesta je imenovana po — Goetheju; po zaslugi: kajti ne vem, če je kak slaven mož že sploh kedaj s tako vnemo poročal o Siciliji in zlasti o Palermu kakor ta prvak nemških pesnikov v svojem „Italijanskem potovanju“; kažejo tudi hišo, kjer je Goethe za svojega bivanja v Palermu stanoval (leta 1787.), namreč baš v bližini omenjenega Garibaldijevega vrta.

Ta okraj je tudi zemljepisno zanimiv. Prastaro Palermsko пристanišče je bilo namreč prvotno le tu. Tu je segala luka mnogo dalje v breg nego zdaj. „Piazza Marino“ je bil n. pr. prvotno del luke in cerkev „S. Maria della Catena“ (= veriga) se imenuje še zdaj po verigi, ki se je ž njo zaklepalo pristanišče; cerkev pa leži zdaj precej od brega. Zdaj je morje tu preplitvo za promet z današnjimi ladjami. Goethe se je izkrcal tu, v pristanišču „Cala“, nas pa privede parnik družbe „Navigazione Generale Italiana“, ki je bila porojena prav v Palermu, a zdaj obsega vso Italijo, na severni konec mesta in nas izkrca pri „Dogani“. Odtod je v središče mesta

precej daleč, a bolje je peljati se tja z omnibusom v kak preprostejši hotel, nego ostati kar tu na robu, pač s krasnim razgledom in z vsem komfortom, kar ga nudi kak dunajski hotel, pa tudi seveda s „primernimi“ cenami. Ti dragi hoteli so v vročih mesecih sicer itak zaprti.

Saj pravih tujcev v tem času res malo prihaja. V zelo čednem hotelu, kjer sem prenočeval, sredi mesta blizu pošte, je bilo menda jedva šest gostov v tronadstropni, prostorni hiši! In v velikem, znamenitem „Narodnem muzeju“ (Museo Nazionale) sva bila ob tisti uri edina dva posetnika jaz in tovariš! To je bilo tako mučno, da sva si predmete precej površno ogledala. Sitno je bilo zlasti, ker so vsi mnogobrojni uslužbenci nama sledili in menda naju smatrali za predmet opazovanja. Tudi z napitnino se jih ni bilo mogoče odkrižati, ker so potem mislili, da je prijaznemu tujcu treba vse razložiti; in tekel je curek italijanske zgovornosti! Jako prijetna pa je bila tujška osamljenost v restavraciji. Prazna seveda ni bila, a napolnili so jo rojaki Italijani in zdi se mi, da so zaradi njih bile cene razmeroma nizke, porcije velike in število jedi mnogobrojno. Zato me je skoraj sram povedati, da se nisem nikjer v Italiji tako na debelo najedel kakor v Palermu; nisem samo bil že vaju laške kuhe, ampak jedi so bile res izborne, poceni in izdatne. Prav poetično sicer ni, a res je, da sem v omenjenem Garibaldijevem vrtu pod palmo ne le se vglabljal v preteklost največjega sicilskega mesta in premišljal o vtiskih, ki jih je naredilo name, ampak da sem brez zanosa, pa s tihim zadovoljstvom prebavljal izborno kosilo...

Proti večeru sem jo mahnil dol na široko obrežje „Foro Umberto“, večerno šetališče gospode v toplih mesecih, dočim se „po zimi“ izprehajajo v že navedeni „Via della Libertà“. Ta prostor ob morju je lep: široka, trdo potlakana cesta s kamenitimi klopmi tik ob morju, v ozadju najprej nasadi, potem mesto in tam dalje gorski obronki. Morje je v daljavi krasno, prav v bližini pa ne; morje je plitvo in struja je taka, da priplavajo sem različni odpadki iz skladišč. Življenja pa, vsaj v dnevih mojega bivanja, tu ni bilo nič posebnega; tem živahneje je bilo v mestu, menda zato, ker so se baš tedaj vršile demonstracije za zatoženega bivšega naučnega ministra Nasija, kakor sem že spredaj poročal.

Take demonstracije in sploh stekanje velike množice se vrši v središču mesta, na pravokotnem križišču onih dveh dolgih ulic, ki, vsaka po sredi izpeljana, delita celo mesto v štiri dele; to je prostor „Quattro Canti“, ulici pa sta že večkrat omenjeni „Corso Vittorio

Emanuele“ ter „Via Marqueda“, obe s svojimi podaljški. Opozoril sem že zgoraj, da se je v mestu treba orientovati le po teh dveh ulicah, a premalo bi ga spoznal, ko bi omejil svoja opazovanja le nanju. Spoznal bi res naposled skoraj vsa glavna poslopja; ta so ali neposredno v teh dveh ulicah ali prav blizu. Ne spoznal bi pa marsičesa, kar je jako značilno za to veliko trgovinsko mesto z nad 250.000 prebivalci in s prastaro zgodovino. Pozorni že postanemo vsled razmerne mirnosti prebivalstva. Ljudi je dokaj na ulicah, a kričanja za polovico manj nego v Napolju; skoraj soliden vtisk delajo na nas ljudje in solidne se nam zde ulice. Goethe pripoveduje drastične zgodbe o tedanji nesnagi v mestu, ki se je le zmetavala na sredo ceste in tu puščala, da jo je, če Bog da, kak hud naliv malo izpral. Zdaj je mesto prav snažno, in sicer povsod, ne le v glavnih ulicah.

Ta snaga zasluži posebno hvalo zaradi pravih idil, ki jih moremo po teh stranskih ulicah opazovati posebno zjutraj na vsak korak. Obstrmimo namreč, videč tam v ulicah posamič in v celih čedah prave pravcate koze z napetimi vimeni, iz katerih natakajo namesto iz posodic „mlekarice“ mleko deklam in gospodinjam. Te koze se čutijo čisto domače, polegajo po ulicah in zro ravnodušno v električno železnico, ki ropota mimo v večji ulici. Občinstvo pa se vede zelo obzirno nasproti tem živalicam, ki niso tako mršave kakor koze pri nas. Videl sem sicer take koze tudi v Napolju tuintam, a ne v takem številu in le kot slučajne prikazni, kakor pač tudi pri nas kak spekulativen štajerski „Švicar“ priganja na kak odmerjen prostor svoje salonske kozice za radikalne mlekopivce. — Pa ne samo koze stoje v Palermu tako „na razpolago“; videl sem tudi dobro rejeno — kravo v neki ulici. Okrog nje se je muzal teliček, ki bi bil v lastnem interesu rad opravil posel, katerega je opravljala živahna ženica za kupovalke, pristopajoče z lončki in čašami.

Ko gledamo take prizore, nam gine nezaupnost nasproti prebivalstvu. Vrhutega imajo ti ljudje nekaj resnega dostojanstva, kakor bi se zavedali, da se je pri njih že večkrat v teku tisočletij bil boj velikanskega kulturnega pomena, med orientom in okcidentom, med jugom in severom; kakor bi čutili v svojih žilah kri pristnega domačina, Grka, Semita, Rimljana, Arabca, Normana, Francoza — kajti vsi ti narodi so gospodovali na tem otoku in v Palermu; prihajali so v hudih bojih in odhajali v še hujših, Sicilija pa je ostala trdna in kršna, stalna v svoji vulkanski nemirnosti. Prebivalstvu

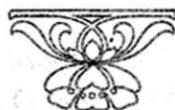
pa se je vtisnil poseben pečat, ki res zasluži ime dostojanstvenosti; tako pa nastopajo navadno, ne nadlegujejo naš, ako vidijo, da jih ne potrebujemo. To opazujemo že pri prvem koraku na otok, ko se ponujajo nosači. Vendar, lahko si mislimo, da je zakopan v vsakem izmed teh vobče slokih, žilavih ljudi tleč vulkan, ki more izbruhniti, ako dirneš vanj. Zato zelo dvomim, da bi kdo smel s Sicilcem ravnati tako brezobzirno in skoraj brcajoče, kakor to često vidimo drugod v Italiji, kadar kakega nervoznega tujca mine potrpežljivost. Sicilijanec nastopa obzirneje, zato očitno tudi pričakuje obzirnosti; tako se ž njim lahko izhaja. On ne kriči toliko, vede se manj razburljivo, a v njem tli strast in ta postane brezobzirna, kadar izbruhne; navadno pa je prikrita.

To spoznanje me je prav tako iznenadilo, kakor sem od začudenja ustavil korak, ko sem videl, da nekatere izmed omenjenih kôz nosijo čisto pravilne — nagobčnjake kakor pri nas psi ob kontumacu! Kaj bi rekli o tem naši kozarji! — Čudni so tudi sicilski vozovi. Podobni so dvokolesnim, kakor smo jih spoznali v Toskani, samo da so sicilski še mnogo bolj okrašeni. Vsaka deska je preslikana z raznimi primitivnimi podobami ali vsaj preslikana s kričečo barvo. Ob vozu in živinčetu vse binglja raznobarnih trakov in pentelj ter zvončki in kraguljčki so obešeni po vozu in konjski opravi, kjer je količkaj prostora. Ni pa ves aparat tako zanemarjen, kakor je često v Florenciji. Opazoval sem te vozove natančno le v Palermu; v notranjih delih otoka sem videl le malo voz, pač pa dosti jahačev.

Mesto Palermo je zanimivo osobito za narodopisca in zgodovinarja. V dvek velikih knjižnicah dobi zgodovinar obilo snovi za spoznavo tega prastarega mesta; zelo mnogo pa mu pomaga tudi mesto samo s svojimi stavbami, ki često kažejo na enem posloju različne sloge različnih imetnikov Sicilije. Zato Palermo kot tako ni mesto za tiste, ki hočejo naprosto uživati slavne umetnine. Res je tudi nekaj takih umetnin: na prim. „palatinska“ kapela s krasnimi mozaiki v kraljevi palači ob novih vratih, kamor nas popelje cestna železnica za 10 centezimov, in v nekaterih cerkvah; dalje v „Palazzo Sclafani“ velikanska stenska slika „Triumf smrti“ od neznanega mojstra; največ seveda v „Narodnem muzeju“, kjer so izborno urejeni po dobah in snoveh umetniški in sploh kulturni spomeniki. Celo pri takih umetninah stopa zanimanje za njih zgodovinsko veljavo v ospredje; tako so n. pr. slavni „metopi“ (pročelni reliefi) prastarega mesta Selinunta shranjeni v muzeju v

Palermu in ne morda kje pri razvaljenem Selinuntu; tudi iz Chiusija je sem prišla zbirka etrurijskih ostalin. — Mešanje različnih slogov je za strokovnjaka gotovo zelo zanimivo, snov sama pa daje predmet bolj za zgodovino umetnosti nego za estetsko presojo. Neizvežbanec pač vidi, kar vidi: zapazil bo pri hišah posebnost, da ima v s a k o okno balkon; na njem se razvija vse življenje, družbinsko in posetno. Ljudje se kar pogovarjajo z balkona na balkon, preko ulice, dokiej pač sega glas. Arabsko-orientalski vpliv je čisto očiten tudi za neizkušenca; ne le pri cerkvi „S. Giovanni degli Eremiti“ z njenimi orientalskimi peterimi kupolami, ampak zlasti pri tržnicah, ki so vse (tudi lekarne) na ulico čisto odprte. Namesto oken, sten in vrat visi v celi širini le zavesa. Novejše stavbe so take kakor povsod, n. pr. „Teatro Massimo“, ki je največje italsko gledališče (za 3200 oseb).

(Dalje prihodnjič.)

Pesmi o Smrti.

Vseh mrtvih dan.

Poglej, zdaj so že zadnje, zadnje rože,
ki nam žarijo v te jesenske dnove.
Zakaj jih trgaš in sadiš v grobove?

Kedó mrličev te po rožah vpraša?
Nihče od njih ne bode mislil nate.
Bero se rože za vesele svate,
se za mrliče bere črna maša!

Rožni grm.

Nocoj drevesa žalostno šumijo,
nocoj mrličiči s sabo govorijo,
ki nikedar ne morejo umreti:
v življenje večno vekomaj prokleti.

Ko v mokrem grobu trupla jim trohnijo,
v drevesa, trave se izpremenijo.
In kakor prej živeli so na svèti,
tako zdaj znova morajo trpeti.

Al bode taka sodba tudi moja?
O Bog, saj jaz ne prosim te pokoja!
Al iz črepinje moje zakopane

naj zraste rožni grm na njenem vrti,
in kot zdaj trga blazne mi možgane,
naj me vesela trga še po smrti.

Mors victrix.

Že na spomlád spoznal sem tvoj obraz,
ko črešnjam cvetje trgala si z glave.
In spet sem videl te v poletni čas,
ko s točo rjula si čez žitne trave.

Zdaj je jesen, zdaj več ne greš od nas.
Ker boš trgatev z nami praznovala,

si že povesod postavila vešala
iz golih vej, štrlečih v beli mraz.

A. Gradnik.

Maggiolata.

V poljani sam vonj, samo cvetje, sam smeh,
a v duši je misel kot solza v očeh:
Zbudi se iz večnosti jutro v pomlad,
kot snega bo cvetja na grudih livad,
kot misel opojna škrjančev bo smeh
polnil sen poljan v onih tajnostnih dneh.
A v rosi, od trave blesteče zakrit,
poljanam v naročju ležal bo ubit,
kot sokol z zgubljenimi v letu močmi,
vojak s strmečimi v vesno očmi.

Vojeslav Molè.

Sodoma.

Spisal Fr. Strnad.

(Konec.)

„Sodoma . . . Sodoma . . . Sodoma!“ ji je bobnelo po ušesih . . . odmevalo ji od vseh strani . . . zgrinjalo se nad njo . . . In nove slike so se porajale pred njenimi očmi . . . Videla je svojo mater ob njegovi strani . . . videla, kako ga je objemala, stiskala se k njemu, ko bi morala biti zvesta svojemu možu, njenemu ubogemu očetu . . . O, videla je vse, vse, videla je lastno mater, kako se je vdajala grehu, kako se je pogrezala v blato . . . Strašne, strašne slike! Videla je, kako se ga je oklepala, kako se ni hotela ločiti od njega, kako ga je, razvneta od grešne strasti, prosila, naj ostane njen, naj ne poželi hčere, ker je še sama mlada in ga ljubi tako neizrečeno . . . Videla je vse to in še več in nepopisen stud ji je polnil dušo! . . .

Mati je objemala njega, ki je bil zdaj njen mož! . . . Njega je prosila ljubezni tedaj še, ko je že ona, njena hči, drhtela v njegovem objemu, ko je bil že njo izvolil . . . Domišljala si je, da je prva, edina, ki jo je vzljubil, in tudi zatrjeval ji je tako, a on je takrat zapuščal — drugo, njeno lastno mater . . . Ah, kako ga je pač prosila, prosila morda tudi radi tega, ker ji je bila pregrozna misel, da se obrača njegovo poželjenje baš h hčeri njeni . . . Kako je pač jokala, jokala morda tudi radi tega, da bi odvrnila grozno sramoto, preprečila še večji greh, a on se je smehljaj, smehljaj venomer ter šel svojo pot! . . .

In potem je iznova videla sestro . . . videla, kako je prvič omagovala v njegovem objemu . . . Upirala se je nekaj časa in branila, plašeč se greha, a končno je omagala, pozabivši v grešni nasladi nje, svoje sestre . . .

Videla je to in vse, kar je še pozneje prišlo, videla je vse . . . vse . . .

Sodoma . . . Sodoma!

Kak greh . . . kak strašen greh! . . .

Hči materi, sestra sestri na potu! . . . O, niso zaman jokale, niso brez vzroka pretakale solz vse tri! . . . Vse tri so pač trpele, vse tri so jokale, samo on se je smehljal, smehljal venomer . . .

Ta strašni . . . ta grozni človek!

Vse tri so jokale, a vse tri grešile! Tudi ona je grešila, tudi njo je bila preobladala strast in grešno je bilo tudi njeno hrepenenje! . . .

In zato je ni uslišal Bog, zato ta strašna kazen! . . .

Sodoma . . . Sodoma! . . .

Bilo ji je, kakor bi se iz vseh kotov glasil ta klic, kakor bi ga ponavljale dežne kaplje, ki so bile ob streho poštnega voza, kakor bi grmel izpod brnečih koles voza . . . razlegal se iz groma, ki je pretresal zemljo in nebo . . .

Bližali so se že domači vasi, ko jo prešine misel:

„Kam? . . . Kaj hočem tam?“

Ali bi mogla živeti še pod ono grozno streho? . . . Kako bi mogla pogledati še kdaj materi v oči, zdaj, ko je poznala njeno preteklost, zdaj, ko je vedela, da je ostudna grešnica, da je morilka — morilka očeta njenega in njena smrtna sovražnica . . .

Ne, tam nima ničesar več iskati, tam bi je ne strpelo več . . . tam pod ono streho, katero je tako težil greh, tam bi se morala zadušiti . . . Ne, tja ne! . . .

Toda kam? . . .

Odgovora ni vedela . . .

Dež je neusmiljeno lil . . . kakor bi hotelo nebo svojo zadnjo solzo potočiti. Bilo je videti, kakor bi se pomikale od nasprotnih strani meglene stene druga proti drugi . . . mrak se je gostil . . . od trenutka do trenutka je postajalo temneje . . . In tudi v njenem srcu in v njeni glavi je bilo temno! Kakor bi ji bili otrpnili možgani, so ji pošle včasi vse misli, a potem se je zavedela zopet in iznova se ji je v grozni boli stisnilo srce . . .

Strmela je v temo, strmela v neprozorne megle . . . In spomnila se je: Baš tak večer je bil, ko so prinesli njenega očeta domov, in baš tako je lilo . . .

„Ubogi, ubogi oče!“

Vedno zopet so se ji vračale misli k njemu. Tako dober, tako blag, tako potrpežljiv je bil! A umreti je moral, umreti, ker pač več vsega tistega prenašati ni mogel. Umreti je moral tako strašne smrti! . . . In vsega je bil kriv on — ki je zdaj njen mož! Kako ga je sovražila! Kako ga je klela . . . in vendar . . . kako je vsaka kaplja krvi v

njenem telesu koprnela po njem! . . . Kako ga je zaničevala, ker je bil zaničevanja vreden, in vendar kako strašna ji je bila misel, da ni več njen, da drhti zdaj druga v njegovem objemu! Ak, kako ji je zvenel na uho tisti smeh njene matere, njene sestre . . . tisti čudni, blazni smeh, ki ga je izvila vselej tudi njej strast iz prsi, kadar so se je oklenile njegove železne roke, kadar jo je privil in pritisnil nase . . . Samo doteknili so se je njegovi prsti, in strepetala je. Kot on ni znal pač ljubiti nihče drugi! . . . In kakor njej sami, tako se je godilo nekdam materi in tako se godi zdaj sestri njeni! . . . Vse je vedela, vse je videla, vse čula — znala je za vse podrobnosti! . . . Ah, kako je rasla njena zavist, kako je vzplamtevala ljubosumnost v čimdalje hujšem ognju! . . . Ali obenem je rastel tudi njen stud, obenem se ji je vzbujala želja, da bi bilo vsemu, vsemu konec . . .

Zakaj je ljubezen, zakaj polje človeku gorka kri po žilah, zakaj bije čuteče srce v njegovih prsih in zakaj se mora roditi iz največje sladkosti največje gorje? . . .

Premišljala je, preudarjala, a umeti ni mogla . . .

Megle so se gostile bolj in bolj in bilo ji je, kakor bi se imele zdajpazdaj zgrniti nad njo in objeti jo s svojo svinčeno težo. V prsih jo je dušilo in težko, pretrgano je soplja. Zdajpazdaj se je vzdignila malo s svojega sedeža in iztegnila roke kvišku. Storila je to iz potrebe, ki ji sama ni vedela razloga . . . Potem pa je zdrknila zopet nazaj . . .

Postiljon je zadremal ob njeni strani . . . voz je drdral in ropotal po blatni cesti, a dež je monotono lil ob streho in okna na vozu . . .

Moreča enakomernost je bila v tem, kar jo je obdajalo in navdajalo . . . Kakor vreteno okrog svoje osi, tako so se sukale njene misli vedno in vedno okolo ene stvari . . . Iznebila bi se jih bila rada, a ni mogla . . . branila se jih je, a vračale so se z neodoljivo silo in jo mučile . . .

Oj, s kakimi upi se je vračala sinoči iz cerkve — in danes? . . . Grenka trpkost ji je napolnila prsi, ko se je spomnila, kako se je zanašala na moč svoje molitve in kako ničeve so bile njene nade . . . Ali ta trpkost se je umaknila še hujši zavesti, da njena molitev ni mogla biti uslišana, ker je prihajala iz grešnega srca . . . Je li mar res samo zaradi tega molila, da bi se izpreobrnil njen mož, da bi se izpokorila njena sestra? . . . Ali ni imela njena molitev v resnici vse drugega, sebičnega namena? Ah, njeno srce ni bilo čisto . . . gorele

so v njem grešne želje, zato njena molitev ni mogla najti milosti...
Da, molitev sama na sebi je bila grešna —

Vedno iste misli, vedno iste samoobtožbe! . . . —

Tema je padala na zemljo, njej pa je bilo čimdalje bolj čudno, čimdalje bolj zmedeno v glavi . . . In čimdalje večji strah jo je navdajal.

„Kaj hočem . . . kam grem? . . .“

Že neštetokrat se ji je bilo pojavilo to vprašanje, a odgovora ni vedela nanje . . .

Kam? Ali domov?

Ne, ne, ne! Pod ono strašno streho nikdar, nikdar več! . . .

Ali kam potem? . . .

Voz je drdral dalje, dalje in se bližal svojemu cilju. Njej se je zdelo, kakor bi drevil s čimdalje večjo hitrostjo, kakor bi ne hitela nobena železnica tako . . . Tam so brlele že lučice in razširjale medlo svetlobo nad domačo vasjo. Zdrznila se je in poskusila spraviti svoje misli v hitrejši tok. Morala je priti do kakega zaključka, do kakega sklepa! Ne, domov ni mogla več, to je vedela! Kaj naj bi počela doma? Ali morda iznova molila? . . . Ah, tudi mati je vedela, da taka molitev ne prodere v nebesa! „Prav pomagala bo!“ . . . Kako porogljivo ji je rekla to! Morda je tudi ona nekdanj molila, a pomagalo ni! . . . Ne, pomagalo ne bi, ker tudi zdaj bi ne prihajala njena molitev iz čistega srca . . . Vse bi bilo zaman! . . . Vse bi bilo zaman . . . zaman morda celo, če bi molila drugače, z drugimi željami, z drugim koprnenjem v srcu . . . Kdo ve! . . .

V srce se ji je zajedal dvom, iz dvoma pa se porajal še obup . . .

Domov ne! . . . Toda kam?

Luči so prihajale večje, ona pa se je morala odločiti, morala je odgovoriti na težavno vprašanje: Kam? . . .

Ne, domov ne! . . . Kako bi mogla strpeti doma, kako prenašati zdaj, ko ve vse . . . Kako bi mogla gledati materi v obraz! . . . Ne, nikdar, nikdar več pod ono streho! . . .

Zaprosila je postiljona, naj ustavi. Stopila je z voza ter krenila nekoliko na stran, brez misli, brez cilja. Postiljon je počakal par minut, potem pa je udaril po konjih . . .

„Boš že prišla, če boš hotela, saj nimaš daleč! . . .“

Voz je oddrdral, ona pa je ostala sama . . .

VII.

Kakor zamaknjena je strmela nekaj časa proti strani, kamor se je bil odpeljal voz. Luč, ki jo je razširjala svetiljka na vozu, je mrla bolj in bolj, dokler ni njen svit popolnoma preminil. Toda tam v vasi je migljalo vse polno lučic, da se ji je zdelo, kakor bi gledala zvezde na nebu . . .

„Onale luč prihaja iz naše hiše,“ je pomislila. In zdajci se je spomnila, kako s težkim srcem se je bila ločila zjutraj z doma . . . Je li mar njeno srce slutilo? . . . Ne, tja ni smela več . . . to je bilo slovo . . . Nikdar, nikdar več tja . . . Toda kam? . . .

Stresla je z glavo. Neprijetno ji je bilo to vprašanje, mučno . . .

„In tam onole je cerkev,“ je pomislila dalje. Spoznala jo je po visokih oknih, ki jih je razsvetljevala mrkla, komaj vidna luč.

„Večna luč!“ so ji zašepetale ustnice in glava ji je zdrknila na prsi, kakor bi se hotela pripogniti pred njo . . .

Kolikokrat je samevala s to lučjo po cele ure sredi cerkvene tišine ter molila . . . toda pomagalo ni nič! Greh je bil zmago-vitejši od molitve! . . .

„Tam je veliki in tam stranski oltar,“ so se ji snovale dalje misli.

„O Marija, o mati božja sedmih žalosti! . . .“

Globoko je vzdihnila in milo se ji je storilo . . .

Čudna slabost jo je obhajala, noge so se ji šibile in komaj se je držala pokoncu. Okrenila se je in sedla na skalo ob cesti . . .

„Da, tamle je naša hiša,“ ji je šinilo iznova skozi možgane, „tam, kjer tista luč tako prijazno miglja, se je godilo vse tisto grozno . . . Sodoma! . . . In vendar ni švignil ogenj z neba! Treskalo je, a strela je letela mimo in zadela nedolžne! . . .“

Kje je pravica? Kdo kaže strelj pot? . . . Izognila se je grešni strehi in udarila v cerkveni stolp! . . . Kdo veli tako in zakaj? . . .

Ah, kaj so ji pripovedovali, kaj so jo vse učili, a kaj je bilo res? . . . Čudno, čudno vse to! Kako lepo je bilo, ko je verovala! Tiste lepe, lepe sanje . . . Zdelo se ji je, kakor bi bil pretrgal kdo krasno poslikano zagrinjalo pred njenimi očmi, in zazrla je v — temo . . . zazrla v brezdanji prepad . . .

Tema, tema, vsepovsod tema in zmota in prevara! . . . Resnice ni, pravice ni!

Nje mati, prešestnica, živi, a očeta so potegnili iz vode! . . . Njena sestra se vdaja v tem hipu morda prepovedani nasladi, a ona

je tukaj, brez doma, brez cilja . . . nesrečna, obupana . . . Ona, ki bi imela pravico, je brezpravna . . . a sestra, brez pravice, sme uživati . . .

Sodoma! In vendar ne švigne ogenj z neba! . . . Tam brli večna luč — medlo, zaspano kakor vselej, a ona je mislila, da je to plamen, ki bi mogel razsvetliti najhujšo temo . . . Tam je molila in vzdihovala in upala, a ni se zgodil čudež! Zaman je bila molitev, vse zaman! —

Glava ji je postajala težja in težja in ves život ji je bil nepopisno truden . . . Zopet se je spomnila očeta.

„Ah, oče, oče, oče! . . .“

Tamle doli so ga bili potegnili iz vode . . . Zdelo se ji je, kakor bi jo obkrožal njegov duh . . . kakor bi čutila njegovo prisotnost . . .

Od juga sem se je pojavil hipoma močan pih in prinesel do nje šum vode, ki je bila vsled nalivov prestopila strugo ter gnala preko travnikov svoje motne valove . . .

Megle so se začele razmikati in dež je pojenjeval . . . Izza oblakov je prodrlo nekoliko lunine svetlobe in voda onkraj ceste se je zalesketala . . . Njej je bilo, kakor bi jo bil kdo na kaj opozoril.

In zastrmela je tja doli.

„Voda je zdaj globoka!“ je zašepetala sama sebi in nepoznano čustvo, grozno in sladko obenem, ji je izpreletelo život. „Voda je globoka in mrzla! Sestra pa leži zdaj v gorki postelji . . .“

Še enkrat ji je napolnil gnev srce. Zazelela si je moči, velike, grozne moči. — Maščevati bi se hotela . . . — Toda takoj se je polastila zopet onemoglost njene volje . . .

Oči se ji niso obrnile več strani od vode. Lesketala se je tako prijazno . . . prav, kakor bi se ji nasmihavala. In valovi so šumeli tako mameče, tako vabljivo . . . Kakor tajinstveno petje ji je zvenelo na ušesa . . . Zvenelo je in pelo . . . in čuj! Kdo jo je zaklical s tako tenkim, s tako nenavadnim glasom . . .

„Marijana!“

Tako kličejo mrtveci!

„Marijana!“

„Da, oče!“

Strmela je in poslušala. Zdelo se ji je, kakor bi ga videla tam spodaj . . . In z neodoljivo silo je zahrèpenelo srce k njemu, ki jo je edini ljubil . . . Samo pri njem bi mogla dobiti tolažbe in utehe,

pri njem, ki je razumel njeno bol, ker je pretrpel vse tisto, kar je ona zdaj trpela . . .

„Marijana, Marijana!“

„Saj grem, oče!“

Mehanično je razvozlala trakove pri čevljih in se sezula. Ni se zavedala, da je to nepotrebno . . .

Potem pa je šla preko ceste na ono stran, kjer je tako tajinstveno šumela voda, tako čudovito svetlikala se . . .

Čim dalje je stopala po razmočenih travnikih, tem mehkeje ji je bilo pod nogami in tem bolj se je pogrezala.

Semtertja se je ustavila ter se ozrla proti vasi, kjer so še vedno migljale luči . . .

„Tam je naša hiša! Kako bode tam jutri . . . kaj poreko ljudje?“

„Marijana, Marijana!“

Silneje je zaklicalo.

„Saj grem, saj grem, oče!“

In stopala je dalje. Kakor bi se bala, da bi se ji obleka ne zmočila, jo je dvigala kvišku . . . Luna je bila prodrla popolnoma in njena od čipkastih robov spodnje obleke obkrožena meča sò se svetila v mesečini. Hkratu pa se je pogreznila čez kolena v vodo.

Zdrznila se je in še enkrat je obstala. Kakor bi se bila hipoma zavedela . . . kakor bi si bila premisliti hotela. — Toda valovi okoli nje so zažuboreli glasneje in glasneje je zaklicalo:

„Marijana, Marijana!“

„Pridem, pridem, oče!“

In storila je stopinjo dalje in še eno . . .

Še enkrat se je ozrla tja proti vasi . . . proti cerkvi, kjer je medlela in trepetala večna luč . . .

„O Marija, o mati božja sedmih žalosti, ti se me usmili!“ —

Še en korak in več ni čutila tal pod nogami . . . Krila so se napela in dvignila kvišku, da je bila videti kakor velikanska povodna roža, potem pa, nasrkavši se vode, so se oprijela mladega telesa ter ga potegnili v grgrajočo, vrtinčasto globočino . . . —

Kmalu nato so se zgrnili zopet oblaki in iznova je neusmiljeno lilo . . .

Anka.

Ali te našla bo pesem ta,
ki je zapeta v tihi minuti,
kadar duša telesa ne čuti,
dviga visoko se — do neba?

Ali te našla bo misel ta,
ki se je v uri samotni rodila,
ki bo zate vso noč preblodila,
ker še za ceste, za cilje ne zna?

In če te najde — kaj bo tedaj?
Ali bo v tvojem naročju umrla,
ali ji dušo boš svojo odprla,
v njej jo nosila, gojila skrivaj? —

Milan Pugelj.

Beatrice.

V snu sem te uzrl, kjer tihi vrt dehti
in med cipresami šume valovi,
bila si kakor lilije snegovi,
ko v jutru solnce ji odpre oči.

V lase si plela rož škrlatno kri;
tako se v dalji venčajo vrhovi,
ko čudotajen sen ob zarji novi
od zvezd bledečih v nedogled drhti.

In spev zvenel je — tvoje sen mladosti —
poln hrepenenja, svetih poln skrivnosti
od tvojih ust do mojega srca.

In vse umel sem: tajni šum potoka
in solnčni soj nebesnega oboka
in v mehkem ti pogledu blesk solzá.

Vojeslav Molè.

Iz starih zapiskov.

Podlimbarski.

(Dalje.)

Tretja Stoklasova slika: Gospod Plaper.

ekoč sem jezdil čez planine v majhno bosensko mesto kraj Drine, kamor sem bil začasno nastavljen. Z menoj je jahal Mitre, zabuhel, postaren Srb, pri katerem sem najel konja. Tri dni je trajalo popotovanje. Poletni čas je bil in vreme krasno. Ni še šinil svit dneva čez vrhove planin, ko sva tretje jutro zapustila han ob vznožju gor, kjer sva v družbi miši in drugih sitnih živali prenočila. Pot naju je peljala ob skalovitih bregovih močnega gorskega potoka, zajedenega v globoko strugo. Kmalu je zagorel razsvet, dan se je razvnel, gore so stopale iz mraka. Konjiča sta brzo stopala pod nama. Moj spremljevalec jima je pogosto prigovarjal; moji kobili je govoril z mehkim glasom: „Hajdi, šara, hajdi, zlato moje!“ — svojega vranca je osorno opominjal z besedami: „Hajdi, mrko, hajdi, lopov, hajdiii — močerad ti!“

Jutranji hlad, pomešan z vonjem vsakovrstnega zelenja, se je sipal od vseh strani z rosnih gor. Dasi je bil kraj odljudeh, pust in peščen, se je vendar povsod pojavilo življenje: tudi golo skalovje se kaže v jutranjem svitu prijazneje kakor ob žaru vročega dne. Kdor čuti s narodo, onemu govori v svojih narečjih, ki se menjavajo po dnevnih urah in po letnih časih. Drobne ptice, ki spremljajo vsako veselo potovanje ter žgole in čvrle po vseh potopisih, časih dolgočasno, časih prijetno, so se preletavale čez potok s plaza v plaz, z drčce v drčo, nad potjo se je po redkem grmovju oglašalo nebroj skržatov, v višavi, jedva viden, se je pokazal zdajzindaj kraljevi orel. Parkrat se je rila v pusto goro med skalovjem po slabo izhojeni stezi zvonkljajoča čeda koz in ovac; za njo je piskal suh pastir na narodno postranico ali dvojnico. To piskanje, samo ob sebi idilno, ni tako, da bi navdušilo človeka, ki je vajen drugačnih glasov. Časih se je spočel v gori in odmeval čez pečine zategnjen, votel klik pastirja, nerazumljiv tujcu — znamenje, da sta daleč še

kršna Hercegovina in črnogorska meja, kjer so „zaradi političnih ozirov“ strogo prepovedani taki kliki. Globoko pod potjo je šumel in se penil divji potok; izgubljal se pod grmadnimi skalami, kakor lahkokrila vila priskakljal in priplesal zopet na dan, srdito in brzo kakor blisk je švignil čez izmite čeri in peči v okrogel tolmun, svetel kakor ribje oko, in spočit je bežal dalje med hladnimi stenami v nepretrivno hosto.

Že je stalo solnce visoko na obloku, ko sva zavila v stran v goro. To že ni bila pot, ampak peščena steza. Zlezla sva s konj in peš korakala navkreber. Steza je peljala v dolgih ključih v planino. Na ovinkih sva duškala. Oziral sem se okrog. Kakšen čuden svet! Skala na skali, kamen na kamenu. Skoraj strah te je, ko gledaš v temo med pečine. Više in više je peljala steza, toda čim više sem prišel, tem tesneje mi je prihajalo pri srcu. Nadejal sem se naslade ob pogledu na pečevje, ko je pa oko ugledalo okoliinokoli razbite, razorane in razrite skalnate gruče, legla je groza na dušo in zamrlo je navdušenje. Tako sem v mladosti čakal življenja, nekega posebnega, drugačnega življenja, nego je pod nadzorstvom škrbastih bab in sitnih učiteljev; pa kakšno razočaranje, ko je prišlo življenje pod nadzorstvom hudih korporalov in nadutih dostojanstvenikov! Tako sem nekoč čakal v svoji sobi svatbe, napovedane, da pojde mimo mojega stanovanja v srbsko cerkev; kar zaslišim šum in hrum na ulici; vesel odprem okno, pogledam in se zagledam v nagubančeno, strto in mračno obličje — mrtve starke, katero so nesli po pravoslavnem običaju v odprti krsti na groblje.

Proti poldnevu sva prispela zapotena na vrh planine k hanu, kjer sva počivala. Mitre mi je razprostrl preprogo v senci tik skalovja. Odpasala sva torbi od sedel in se razpoložila k obedu. Celo dopoldne nisem ničesar jedel, četudi me je trla huda lakota; pogosto sem pogledoval na torbo in večkrat sem hotel seči v njo po pečenega purana, pa vselej sem uporno premagal glad. Znano mi je bilo očitane Bošnjakov, da mi Švabe ne moremo prebiti niti pol ure, da ne bi založili kaj mastnega v usta in namočili grla. Hoteč spremljevalca prepričati o ničevosti te trditve in mu pokazati našo zmernost, sem s hvalevrednim junaštvom krotil poželjenje po notranjih delih mamljive torbe, koketno se zibajoče na sedlu. Priznati moram, da pri najinih skupnih obedih in večerjah nisem opazil posebne zmernosti pri svojem spremljevalcu. Mitre mi je takoj prvo opoldne, opletajoč se okoli konj in momljajoč čudne kletve, povedal, da je svoje brašno pozabil doma, zatorej je bil vso pot

moj gost. Res, da tužni Srbin ni tako spretno in umetno držal koščice med palcema in kazalcema, kakor to ume poglajen elegant, če sploh vzame tako stvar v roke, vendar pa jo je znal slavno pohrustati in tudi vina se ni branil. Poleg tega pa ni pozabil, vzdihujoč potožiti mi po večkrat na dan, da mu sedi nekaka bolezen v želodcu, kakor da bi jaz umel preganjati sedeče bolezni. Vse pa je kazalo, da ta bolezen ne bo navadna bolezen, zatorej sem skušal, si jo pobliže ogledati. Izprva se mi je zdelo, da me smatra Mitre za davkarskega uradnika, ki vsak trenotek lahko stopi k njemu in ga prime za ramo s prijaznimi besedami: „Hoj, brat, zdrav si kakor riba; daj, naj te zapišem, da boš odslej davek plačeval od svojega zdravja!“ Neka dovtipna in, kar je bilo največje gorje, oblastem neznana glava je po Bosni raztrosila lažnivo vest, da nameravajo Švabe pobirati davek od zdravja, kar se za turške carevine ni plačevalo, in to je jako preplašilo marsikaterega krepkega Bošnjaka. Ko je pa Mitre prvi pot z mojo steklenico na ustnih napetih lic tako milo, dobrosrčno in dolgotrajno gledal na jasno božje nebo, kakor bi videl tam sveti raj na stežaj odprt, ko je živo in na široko kakor kovaški meh sapo srkal in srkal rujno tekočino, ko se je naposled vsled nedostatka potrebnega duška, iz globokega zamaknjenja se prebudivši, oddihnil, cmaknil in vzkliknil: „Dobra sreča me je našla danes, bogme!“ — sem izprevidel, da se me ta mož nič ne boji in me ne smatra za davkarskega uradnika.

Obed je bil končan; pojavila se je utrujenost. Poravnal sem se na preprogi. Iz razpokline tik mene se je pokazal martinec, svetel kakor šivanka, je šinil čez stene, pogrel se na solncu ter se izgubil v šopu rastlinja, molečem iz skalnate dupline. Visoko nad mano je plavala planinska ptica. Nekdo je nekje globoko zaklical: tooo! Ta klik je letel v planino in na drugi strani je nekdo nekaj odgovarjal. Vojaška patrolja, kakšnih 12 mož močna, je rožljala mimo hana. Zgledal sem se v sive pečine, v solčnih žarkih slikovito štrleče nad mano v sinje nebo, in jih primerjal različnim okraskom gotskih cerkev. Mračnejši in mračnejši je postajal svet, zavrtelo se mi je v glavi in sladko sem zadremal.

Spal sem blizu dve uri. Prebudilo me je strašno rjojenje — na sodnji dan morda zarjove tako stari satan, ko ugleda svoje mnogoljudno kraljestvo. Pogledal sem okoli sebe: pred hanom je stal rejen bik, katerega sta strahovala dva žilava Bošnjaka, eden v fesu, izpod katerega je visela dolga kita las, drugi pod črnim turbanom, oba kristjana. Tudi Mitre, ki je nekoliko korakov od

mene v kljuki ležal in grgraje spal na nekaki tvarini, podobni zakopni cunji, se je prebudil. Ze je hotel vstati polagoma, kakor vstaja pravičen človek; pa izgubil je revež potrebno ravnotežje in ostal je na zemlji, naslonjen na desno roko, v tem pa je z levico potegnil čez zaspani obraz, katerega središče je proti biku zazevalo, kakor da se pripravlja pogoltniti rjovečo žival. Bik je imel natvezene debele vrvi na nogi in na rogova, konce teh vrvi pa sta si namotala Bošnjaka okoli ledij, in da se je zljubilo živali buhniti v kakšen prepad, morala bi brez pomislov in ovinkov za njo skočiti Bošnjaka. Pod pristrešjem kraj hana so sedeli štirje orožniki in Turčin sive brade, dolgih gub, velega lica, s katerega je gledala sama bridka trpkost. Družba je plačevala handžiji svoj dolg, ko sem pristopil. Od orožniškega vodje sem zvedel, da je bik last deželne vlade in da ga bodo svečano peljali v mesto, kamor sem bil namenjen. V podkrepljenje svojih besedi je ukazal orožnik Turčinu, naj nakiti žival. Turčin je privlekel iz torbe dva šopa ponarejenih rož najživejše rdeče, bele in zelene barve in privezal jih je na bikova rogova, rekoč: „Aha — no res tako je ukazal gospodin Lapar!“ Obradoval sem se, da pridem na novo mesto baš ob dan, ko se praznuje taka imenitna slavnost, in sama ugodna znamenja sem videl v taki okolnosti. Sklenil sem, da nadaljujem svoje popotovanje v družbi teh ljudi, ker rad občujem s preprostim človekom, v katerem sem našel vselej dosti naravne odkritosrčnosti, in ker je med takimi trpini največ priložnosti za premotrivanje onih teženj, ki gibljejo s človeštvom, odkar je sprejelo neke socialne zakone in se spojilo v današnjo družbo.

Odpravili smo se na pot. Steza je peljala v strmih kljukah navzdol. Prišli smo na planjavo, kjer mi je orožniški vodja pokazal grobove starih bogomilskih junakov, skrite med visoko praprotjo, zavili zopet navkreber, počili pri mrzlem studencu, izvirajočem izpod strmo odsekane skale, na katero je potrpežljiv švabski popotnik z barvo napisal besede: Mensch, ärgere dich nicht! — in zopet smo se spustili v dolino. Pridružil se mi je Turčin in me poprosil duhana. Vprašal sem ga, kako in kaj. Pripognil se je, potipal v mojo pest, položil si roko na srce in odgovoril s pojočim glasom: „O, dobro, dobro, dobro in zdravo!“ Povedal mi je, da ga je predstojnik — „naš dobri gospod predstojnik“ se je popravil in pogledal na orožnika — poslal po bika in da bo žival stala v njegovem hlevu. Turčin se je imenoval Ibrahim Kokič. Želeč, kratiti si čas in poslušati srbščino divno, krepko in zvonko, podobno

pritrkavanju ubranih zvonov, sem skušal Bošnjake vplesti v pogovor.

„Kaj, lbro, ali imate v vašem kraju mnogo goveje živine?“

„Ne baš.“

„Pa sem slišal, da gre pri vas živinoreja na bolje.“

„Ima še živino, kdor je trden, ima. Siromak je pa živino prodal. Pašnike so nam vzeli.“

„Vzeli, praviš?“

„Da . . . begi in age.“

„A-a! Kako to!“

„Vidiš, to je tako. Naš beg Hadžić poprej ni plačeval davka; Bosna je bila svobodna, ni plačevala harača v Stambul. Od nas pa do zemlje Dalmacije je bilo do dvaintrideset begov-kapetanov in ti so sami gospodarili, eni dobro, drugi slabo, in tako se je godilo tudi kmetom dobro in slabo. Beg Hadžić je za turške carevine govoril v hanu: Deca, kar svojega sveta nisem ogradil, povsod smete pasti. In ni rekel tako samo svojim kmetom, vsemu okraju je dovolil pašo in ni vprašal, kako se kdo klanja Bogu. Je li to tako, Jovica?“

„Da, tak je bil bog Hadžić, dobra majka bosenska,“ se je oglašil pred menoj Bošnjak s kito.

„Takrat je imel vsak siromak kravo ali vsaj kozo, ker je vedel, kod bo pasel. Sedaj pa begi in age plačujejo visoke davke od zemlje in ogradili so vse rebrine in planjave in v najem so jih dali ali pa razorali, tako da zdaj, kdor nima zemlje, ne ve kam z živino.“

„Ti torej misliš, da je bilo poprej bolje v Bosni?“

„Tudi zdaj je še lahko dobro; človek vse pozabi. Privaditi se je treba novemu redu,“ je odgovoril Kokić in pogledal na bajonet pred njim gredečega orožnika.

„Sedaj je vse drugače, gospodar,“ se je oglašil Jovica, napol obrnivši se nazaj k meni, „sedaj še lastne žene ne smem preteptsti; ne puste v konaku.“

„Istina, da ne puste!“ je potrdil Kokić in potresel z glavo.

„Poprej,“ je nadaljeval Jovica, „ni imela žena nikake pravice. Če je šla v konak tožit, da jo je mož pretepel, poklicali so sodniki sosedu in samo to so ga vprašali: Povej nam ti, sosed teh ljudi, ali ta mož to ženo oblači, ali jo hrani in napaja, ali ima pri njem streho in posteljo? In ako je sosed ta vprašanja potrdil, rekli so sodniki toženemu možu: Vzemi svojo ženo in domov gredoč ovij njene lase okoli svoje roke, pa jo bij in tepi, kolikor se ti poljubi!

Tako je bilo za turške carevine. A sedaj moža že zapro, ako ga žena toži, da jo je psoval z grdimi besedami.“

„Pa ne dosti tega,“ je dejal Kokić, gledajoč v tla. „Žena, predno beži v konak, še postane na ulicah in smelo kriči nazaj v hišo: A počakaj ti, naučil te bode Švaba!... Da pomože Bog!... Gospod Lapar nam je zavladal.“

„Ibro, ali si poznal tistega Murata, sina Mehmet-efendića?“ je vprašal Jovica.

„Poznal... Kako bi ne, dragi moj!“

„Torej veš vse, kako je bilo. Nekaj mu je bilo prišlo navzkriž z ženo, pa mu je pobegnila naravnost v konak tožit. To se je zgodilo dve leti pred kopacijo (okupacijo). V konaku so razsodili na njegovo stran. Jaz sem tovoril tisti dan češplje v mesto in z gore gredoč vidim, da mi pride naproti Murat s svojo zahaljeno bulo. Takrat smo bili še vsi v strahu pred Turki. On vpije nad ženo, jo zmerja in suje. Ko pride po poti vstric mene, se mu lepo ognem v stran, on pa skoči ves razjarjen k ženi, ji strga zavoj z obličja in na ves glas kriči: Poglej ji v obličje, kaurin — in buhnil jo je —: naj te gleda kaurin, ker ti nisi več prava ženska, ti nisi Turkinja, ti si se povlašila!... Lepa mlada ženska je bila, rdeča kakor jagoda... Bože mili, od lepote ne moreš, da gledaš... Nikoli še nisem videl takšne in tudi Murat je bil lep, poglavit mož... sokol, čuješ. Znaš, gospodine, Bošnjaki ne govorimo kaj dosti o ženskah, to sem pa slišal, da sta se imela Murat in njegova žena zelo rada; po oni tožbi pa več ni mogel prebiti ž njo pod eno streho — ponos ni dal. Kar nanagloma je izginil, ostavil je bulo samo z otrokom in nihče ga ni več videl v naših krajih; pravijo, da se je naselil trideset ur hoda za Carigradom.“

„Dober, pošten človek je bil oni Murat, sin Mehmet-efendića,“ je rekel Kokić.

„Kaj meniš, da njegova lepa žena ni bila dobra in poštena?“ sem vprašal. „Gotovo je bila, sicer bi si ne bila iskala pravice v konaku. Z nepoštenimi ste drugače ravnali.“

„Malovredne so postale naše ženske, uporne; niso bile take doslej,“ je odgovoril Kokić in pljunil predse. „Spominjam se, da so za moje mladosti neko ženo, ki je ‚potražila‘ drugega moškega, privezali med konje in jo raztrgali.“

Barbari! — sem dejal sam v sebi, ustavil konja in počakal Mitra.

Bodisi da je Mitrov mrko pešal, bodisi da se je Mitre že naveličal, vsake pol ure nagniti se k meni, potrepati mojo kobilo po

vratu ter jo pohvaliti in vsake četrte ure popraviti torbi na mojem sedlu — v torbah so se nahajale že same prazne steklenice in od purana samo še zmečkane, zamasljene židovske novine — bodisi da moj spremljevalec ni bil prijatelj orožnikov in da je že videl ali celo sam skusil, kako korenito ume porahljati bosenski žandar težko, in če slučaj nanese in se zmoti, tudi lahko vest, bodisi tako ali tako, Mitre je zaostal za družbo in jezdil v dobri daljavi za nami. Pridružil sem se mu in molče sva popotovala.

(Dalje prihodnjič.)

Spoznanje.

I.

Iz trudnih dni v jekleni plašč ovita,
resnica vstala je razgaljena,
resnica trda, vsa razpaljena,
razjeda me in žge in ni ga ščita . . .

Oj, kje, dekle, so zlatonadi dnevi
in ver in upov svetli milijon?
Glej, vse sežgal je sladkih zmot zaton
in sreče dogoreli so odsevi! —

Glej, danes vem, da nisi cilj iskanja:
le sanja blede vseh teh ostrih let
si bila mi, a čas je brez vprašanja
čez lica risal svojo trudno sled . . .

II.

O tisti čas! — na vzroku je žarelo
in v tankem mraku solnce krvavelo,
a ti in jaz na rosnem polju sama
molila sva: — o Bog, daj sreče nama! —

In dal je Bog velike zlate sreče
in šla sva ž njo čez čase plameneče,
a roka v roki je boječe trepetala,
saj v duši duša smrt je svojo brala . . .

*

In smrt, velika smrt — — —
čez trudni senci dve je vzplapolala . . .

Mitroška.

Plameneče srce.

Spisal Janko K. S.

(Dalje.)

temno noč besné vetrovi. Z burnim bučanjem udarjajo sunkoma ob ropotajoča, pokajoča vrata, zadivjajo zdajpzdaj v šklepetajoče okence in se zaganjajo z nevzdržno tožečim, ječečim vršanjem ob preperele, razpadajoče stene tesnega hleva, da

trga plašno mukajoča sivka neprestano rožljajočo verigo. In med šumnim besnenjem se oglašajo skozi raze v vratih, skozi odprtine v oknih, skozi razpoke v stenah žvižgajoči piski kot zvoki po viharju prizvanih, skrivnostnozlobne pretnje tulečih volkodlakov . . .

In tuintam zastri iz temine v ravnokar prebujeno Jerico bodeče in sovražee oko . . . Toda to ni in ni oko zlobnega volkodlaka, to je oko zlobnejšega človeškega bitja; to je oko trdo in hudobno, ki brez sočutja gleda v bedo in bolest, ki z mrzkim sovraštvom množi trpljenje do smrti izmučene. Nikoli se ni omililo in se ne omili to oko, večno kruto je kot oko krvnika nad sveto mučenico v vaškem znamenju.

In ledeni mraz polje tem občutneje pod pogledom tega očesa skozi raztrgano odejo, da ji šklepetajo ustne, da ji tuintam vseskozi zadržeta napol premrlo telo.

A naj bi bilo mraz, naj bi divjali vetrovi, ko bi le v temi ugasnilo to v temi porojeno zločesto oko! Pa ono ne utone v noči in ni in ni moči zakriti, skriti se pred njim. Da, tudi pod zaprte trepalnice prodre in jo pogleda, tudi če se uleže na obraz . . .

Ah, da, to je oko mačehe, na to težko pot žitja od nemile usode ji poslana.

„Oj, trpela, trpela boš, ubožica . . . Grenka usoda bo s teboj do smrti, ker tebe, Jerica, je rodil — greh!“

Zaječala si jih, žalostna majka, ah, izplakala te žalne besede, na smrtni postelji ležeč!

In Jerica je zavzeta, presenečena vprašala, zaprosila:

„Greh?! . . . O Bog, kakšen greh?! . . . Mamica, povejte! . . .“

A plakajoča mamica ni odgovorila.

„Mamica, povejte! . . .“

In nemi mamici so bridkeje plakale oči.

„Mamica, povejte! . . .“

A slednjič je vendar ihteč odgovorila, ihteč potožila ljubeča roditeljica:

„Jerica . . . Jerica . . . ne povedala bi ti, ko bi se ne bližala smrt . . . Ubožica vseh ubožic . . . greh te je rodil, . . . ne smela bi biti, . . . ker si . . . ker si . . . nezakonska hči . . . Ne smela bi biti — in zato sem trpela že jaz in trpela boš ti, ubožica nedolžna, do smrti. Ah, da te moram pustiti tako siroto, . . . ah, da moram pred tabo s sveta! . . .“

V solzah so zamrle besede, a ona jih ni prav umela tedaj, dasi je zaplakala ob njih i ona, ker je toli bridko ihtela majka. In da ne bi plakala ubožica še bolj, je ni povprašala več.

A v srcu so ostale te materine besede in pronicale čimdalje globlje . . .

„Tebe je rodil greh, — ne smela bi biti . . .“

O, da se ni rodila nikoli ali da bi bila umrla že davno pred majko ter ji olajšala vse zlo in gorje! Zakaj si pač dopustil in dopuščaš, o Bog, to bedno, brezpravno življenje, porojeno v grehu in zato obsojeno v bridkost do zadnjih vzdihov?! . . . Zakaj so bile brez uspeha vse vroče molitve, ki so, tiho iz duše se izlivajoč, tem iskreneje prosile smrti, — zaželjenega konca temu pregrešnemu žitju, . . . brezkončno zaničevanemu, teptanemu, ker mu je bil oče greh, . . . greh, . . . greh! . . .

„Nezakonska!“

Neporočena je bila mati, ko je zagledala ona to nemilo luč sveta, in revi se je godilo bridko, kot se je godilo tedaj oni perici Marički, ki je stanovala v tisti predmestni koči, v kateri je umirala in umrla mamica. Priplakala je nesrečnica v sobo in padla čez njeno bolno mamico in tožila, da ji je ušel ženin čez morje, da so jo zavrgli starši, da jo zasmehujejo, psujejo ljudje, da ji ne privoščijo nobenega zaslužka več, češ, da je propadla vlačuga, . . . zavržena od vseh poštenih in pravičnih, ker je rodila — nezakonsko dete. In kmalu nato je pohitela po svoje dete ter se skoro vrnila ž njim, v plenice povitim, ga krčevito poljubljala ter ga naposled izročila njej, Jerici, da ga ziblje na rokah. Sama pa je nenadoma planila iz sobe in ni se vrnila več. Skočila je v reko in utonila, dete pa je sprejel mestni najdenški zavod, kjer je umrlo drugi dan.

„Uboga Marička! Bala se je življenja in šla je raje v smrt. Tudi jaz grešnica sem hotela skočiti v reko s teboj, ko si prišla na svet in — le težko sem prepustila svoje in tvoje življenje volji božji . . .“ je vzdihovala tedaj mamica . . .

„In mamica, kje je vaš ženin, . . . kje je moj oče?! Ali je tudi — on zapustil vas?! . . .“

„Tudi.“

Nikoli ni bila odgovorila do tedaj mamica vprašanju po očetu, a to je bila tudi edina beseda, ki jo je sploh odgovorila. Težek vzdih je bil sicer vselej kakor prej tako poslej edini odgovor, izdihnen v tiho ali nemo prošnjo: „Ne vprašuj po njem!“

In v gomilo je vzela s seboj to svojo veliko skrivnost.

A vendar ji je kmalu po materini smrti usoda dokaj razstrla tajno o rodnem očetu. Prišel je nekega dne ponjo tuj človek tja v predmestno kočo starke Neže, v kateri sta stanovali z materjo, . . . ah, dobre starke, ki se je je usmilila po materini smrti, jo obdržala pri sebi in prav po materinsko ravnala ž njo. Težko se je ločila od te dobre žene, ki je ni videla poslej nikoli več, — a šla je, ker ji je ona sama svetovala in velela, naj gre.

Tujec, ki ga je spoznala pozneje kot župana blatnovaškega in svojega varuha, jo je vzel k sebi na voz in dolgo, dolgo sta se vozila, da sta prišla v to vas, v to nesrečno Blatno vas, k tej nesrečni hiši, kjer ji še ni bila vesela ura, kjer ga še ni našla in kjer je še ni našlo dobrohotno, sočutno srce. Izvedela je tedaj iz županovih ust, da se je njen neznani oče, ki se je zval Peter Sitar in je bil posestnik in zidar, ponesrečil nedavno gori v domači farni cerkvi sv. Roka; belil je cerkvene stene, in ko je obešal „križev pot“, one velike, strašne slike trpljenja božjega, se je snel žebelj ravno pod zadnjo največjo podobo in ta je padla zviška z vso težo nanj in ga smrtno ranila. Prenesli so ga domov, kjer se je zavedel in takoj velel, naj se pozovejo možje. Napravil je oporoko, v kateri je njej, svoji nezakonski hčerki Jerici Korenovi, ker ji je nedavno umrla mati in ker se je bal božje sodbe, izgovoril prežitek in dosmrtno stanovanje v svojem domu, katerega pa je zapustil v last svoji ženi, . . . ah, tej nemili ženski, ki jo imenuje in pozna zdaj sirota kot svojo kruto mačeho.

Neprijazno, s temnimi pogledi jo je sprejela ta žena, ki bi naj bila njena druga mati. In že prvi dan je morala na pot prezirane sužnje, niti izpočila se ni bila po dolgi vožnji.

In dan na dan je bilo trpljenje neznosnejše; mačeha je bila čimdalje odurnejša, zlobnejša, letele so že brez znatnega povoda trde psovke nanjo — pritepenko, ciganko in že je tudi udarila brezobzirna pest . . . Ah, nikoli, nikoli je ni tepel nihče do tedaj na svetu! Saj tudi ni nikdar zaslužila udarcev in ukorov, saj je vendar vedno ubogala in storila vse, kar se ji je velelo, brez oddiha, do onemoglosti. Toda, kaj more zato, da je bila vedno slabotna in bolehnna, da je večkrat omagala ravno sredi dela polživa, polmrtva?!... In vsak njen ugovor ali zagovor ni bil ne le brezuspešen, temveč je še podkrepil prvotne očitke ter podnetil in izzval nove brezobzirnejše, krutejše . . . A Bog ve, da je po nedolžnem trpela in bila nedolžna kaznovana . . .

Ah, bilo ni nikogar, nikogar, ki bi bil hotel verjeti in umeti njeno bol, nikogar, ki bi ga mogla zaupno prositi pomoči, . . . prositi za žarek tolažbe, utehe, . . . ali vsaj rahlega sočutja . . . Če je kjerkoli zaplakala žalostna, jadna, premagana od še neizplakanega gorja, ni bilo od nikoder sočutne roke, ki bi jo bila pobožala ali se je toplo oklenila ter ji brisala solze in nežno zatrla njih vroči, pekoči tok! Tudi se ni javila nikoli od nikogar mila, dobrohotna beseda, ki bi ji zastrla bridko zavest, da je tako strašno osamljena ter zapuščena . . . Solzne oči niso videle nikoli niti malce lahko naklonjenega pogleda in — zaman so iskale milosti, sočutja in naposled obupane zaman koprnele vsaj po hladni brezbriznosti v očeh bližnjega, ki je videl ali lahko slutil pot njenega trpljenja . . .

Ah, še več, še več! Vsepovsod, — v pogledu, besedah, kretanjah, dejanjih slehernega bitja ji je drhtelo nasproti ali nezastrito sovraštvo, ali nepremagljivo zaničevanje, ali vsaj preziranje . . .

In kmalu po svojem prihodu v Blatno vas se je, premagana od obupa, samovoljno ločila od tega novega — doma, od tega ognjišča vsega zla, od tega zemskega pekla. Vsa trudna, lačna in plaha je našla pot v rodno predmestje h koči, v kateri ji je tekla zibel in ji je minila prva mladost, — ona najlepša ji doba življenja, obsevana, ogrevana od ljubezni materinega srca. Potrkala je na znana preperela vežna vrata, a trkala je zaman; ni jih odprla vela roka dobre starke Neže, ni se pojavil nje upadli dobrotljivi obraz. Nemi strah jo je naposled pognal, pozval k sosednjim hišam po strašno novico, da je starka Neža, katero so vedno bolele in ščemele oči, nedavno povsem oslepela, da si je slepa — zlomila nogo in da leži že več dni v mestni bolnici; tudi pamet je bila baje že izgubila vsled obupa in bolečin.

Kam torej?! . . . Spomnila se je starega župnika predmestne fare, gospoda Martina, blagega tolažnika in podpornika rajne mamice in nje, in zadnji up ji je vлил v opešane ude moč, da je še romala v župnišče. Tu pa ji je tuja kuharica javila, da starega gospoda Martina ni več, da so šli v pokoj daleč, daleč doli v neko primorsko mesto. Preplašena, prepadla, oropana zadnje nade, je hotela v bližnjo cerkev, a mračilo se je že in cerkvena vrata so bila zaprta.

O Bog, kam pa sedaj?! . . . „K mamici!“ je odgovorilo, zaklicalo srce in namenila se je na pokopališče k Sv. Krištofu. Tam na grobu poprosi mamico pomoči in utehe, tam počije, zaspi in v jutru pojde iskat službe po mestu. Nazaj v Blatno vas pa se ne vrne nikoli, nikoli več! . . . Drobnela je dalje, toda ni mogla več dolgo; nenadoma se ji je od slabosti in utrujenosti zavrtelo pred očmi in zgrudila se je nezavestna na tla sredi ulice. Zavedela se je šele v mestni stražnici, kjer je morala neprijaznim stražnikom povedati vse, kar je vedela o sebi. Že drugo jutro pa je morala spremljati na sramotnem vozu pijanca Nacka, največjega potepuha vaškega, ki so ga ravno tedaj zopet odpeljali iz mesta po odgonu v Blatno vas.

Ali se je škodoželjno nasmehnila mačeha ob njeni sramotni vrnitvi ter takoj nato z nemilo batino javila, da se prične zopet staro trpljenje! —

Po dolgem omahovanju se je kmalu nato vendar odločila ter se napotila k županu blatnovaškemu, ki je baje njen varuh; težko se je odločila, ker je poznala tesno prijateljsko razmerje župana s svojo mačeho in ker je po njegovem neprijaznem ji vedenju živo slutila, da je nahujskan zoper njo. In res ni mogla pred njim niti pričeti ne z besedo. Takoj je nejevoljno namrdnil obraz ter jel pridigovati svečano o četrti božji zapovedi kakor gospod župnik ob nedeljah. Vedela je zdaj, kar je prej živo slutila, in v trdni zavesti, da bi bila sleherna beseda zaman, si je obrisala solze ter se vrnila molče domov. —

Razdvojena v obupu je naposled še enkrat samovoljno zapustila hišo in romala gori k Sv. Roku v župnišče. Potožila je domačemu gospodu župniku, plašno v odstavkih jecljaje, svoje neznosno in krivično gorje ter vdano in ponižno prosila pomoči.

„Tepe me s pestjo, s poleni, — ne da mi jesti, . . . kolne me, . . . tudi pljunila mi je že v obraz . . . A jaz se trudim, . . . delam in . . . delam, — dokler ne omagam. — In nikoli ji nisem

storila — žalega, in — ubogam jo, dokler mi dopuščajo moči . . . O, gospod župnik, milostni, dobri, . . . ponižno prosim, — pomagajte mi! . . .“ Solze so udušile trgajoči se tok jadrnih besed.

A gospod župnik, sicer navadno sladek in ustrežljiv gospod, jo je ostro zavrnil:

„Grdo, da, ostudno je, če pride tožit krušni otrok svojo krušno mater, a naravnost nesramno je, če pride takov izrodek, kot si ti, tožit tako krščansko ženo, kakršna je ona, ki jo hočeš pogrezniti s svojim natolcevanjem v blato! Vedi, — tvoja krušna mati hodi redno k maši, redno k sv. obhajilu in poleg tega zlasti mnogo žrtvuje za našo cerkev; najlepše voščenske v oltarjih so od nje. To je pač verna krščanska žena in tvoje besede so drzna — laž! . . . Poberi se, ti — ti — izrodek zavrženi, . . . pritepeni, . . . ciganski . . . ti —! . . .“

„Ali, . . . ali, milostljivi gospod župnik, . . . jaz nisem kriva, da sem, — da sem —!“ je zaihtela obupno, sluteč, da ji vrže i župnik po mačehinem vzoru v obraz pretrpki očitek, da je — nezakonska.

In župnik je res slovesno zagrmel:

„Greh tvoje matere je nad teboj in njena kri je v tebi, kri — zanikarne ropalnice!“

Zašibila so se ji kolena po teh srepnih besedah, ki so bruhnile iz ust svetega moža, in zgrudila se je tedaj nezavestna pred nemilostnim gospodom na tla.

Psujoč jo je nato vzbudila iz omotice tolsta gospodova kuharica ter jo nagnala domov.

Mačeha je takoj izvedela o vsem in nje obodreni pogum ji je naklanjal odslej še hujše gorje.

In poslej? — Nikjer, od nikoder, od nikogar več rešitve! Obsojena je torej na to svoje zlo do zadnjega vzdihla izmučenih prsi . . .

Toda že se bliža konec, — oni edino rešilni, vroče zaželjeni. Odkar ji je iz prsi švignila kri gori v zasneženem laz, ji tem hitreje, tem vztrajneje hira in gine moč v šibkem telesu, utrujenem na smrt, in toliko bolj jo duši tem jačji kašelj. Od onega usodnega večera, ko jo je mačeha prinesla na svojih krepkih rokah domov — ah, ob nje vročem, glasnem sopenju se je prebudila tedaj iz omotice na teh trdo se je oklepajočih rokah — ter jo preklinjajoč vrgla na to postelj, ni mogla vstati več. Kot cvetka je, ki je omahnila veno ob zemljo in se ne more uvela dvigniti nikdar več.

Izprva jo je mačeha trdo gonila iz postelje; a nekaj dni jo že pušča v miru, le srepo in zlovoljno jo pogleda, če postavi na navpik stoječi zaboj pred posteljo skledico nezabeljene kaše ali soka ali pa če vrže tja par neolupljenih krompirjev.

Poprosila jo je nedavno za požirek mleka z edinimi besedami, ki jih je izpregovorila od tedaj, kar leži v postelji.

„Lakote ne pogineš!“ je jeknila v odgovor in jezno odšla.

In ni ji prinesla mleka, le ono borno, vsakdanjo, nezabeljeno in že povsem ohlajeno jed, ki ji sedaj v postelji že toli preseda, da je ne more uživati več, ji nudi še dan na dan. O, kapljice mleka ji ne privoščiči, — a svojemu porednemu šestletnemu sinku, njenemu polbratcu Ivančku pa dopušča, da poliva ž njim črnega sultana, da je ves bel. In še sultan sam, ki sme spati v topli hiši, ga dobi nemara vsak dan dovolj v svojo skledo. —

„Ali še nisi mrtva?“ . . . je parkrat siknila skozi zobe.

Pa tudi če molči, srši vanjo dan na dan očitajoč nje strupeni, smrt ji voščiči pogled:

„Ali še nisi mrtva?! . . .“

O, da bi že bila mrtva, . . . mrtva! Ali je kdo trpel več, ali kdo trpi več?! Kdo je bolj zapuščen in zaničevan in ubog na tej bedni zemlji?! . . .

„Greh tvoje matere je nad teboj!“ so zagrozili domači gospod župnik Anton.

Zato, . . . zato? . . . O ne! Nikoli ne! . . . Gospod Martin, oni sveti mož, oni blagi župnik rodnega ji predmestja, ki žive sedaj daleč doli ob morju, bi zavrnil krepko gospoda Antona. Da, kakor spev dobrotnega kralca v solnčnih žarkih je priplaval svetli spomin na tega preblagega gospoda in vrnil bedni duši pokojno in radostno zavest s svojim milim zatrdilom: „Jerica, pomni: Pravični Bog je odpustil tvoji ubogi mamični njen greh. Izbrisale so ga njene solze in molitve, . . . izbrisala ga je nje vroča materinska ljubezen do tebe, polna skrbi in poniževanja . . . Pravični Bog ji je odpustil, a odpustili ji niso — ljudje! — Tudi tebi mali, brezmadežni, nedolžni siroti ga ne odpuste! Toda pomni: Čim večje je nezasluženo trpljenje, tem lepša je — smrt! . . .“

Tako so ji govorili sveti mož po pokopu njene mamice, jo božali po rosnem licu ter jo vedli od novo zasutega groba s seboj.

O, da, . . . Bog je pravičen, usmiljen, . . . a krivični, neusmiljeni ljudje so jo obsodili nedolžno za — greh, ki ga je že do dna

izbrisalo trpljenje in ki ga ni zakrivila ona, v neprekinjeno, hudo gorje do zadnjih vzdihov izmučenih prsi . . .

„Toda, Jerica! Trpi vdano, brez sovraštva, in tvoje srce bo plameneča zvezda!“ . . .

O mamica bedna, brezmejno ljubljena, edina! Ti sladko bitje, ki si umirajoč govorila te svete besede! . . . Tudi gospod Martin so učili in trdili, da je v vseh tvojih materinskih besedah zlati nauk in sveta resnica!

„Trpi vdano, brez sovraštva!“ . . .

Teško se je pač vdati povsem v krivično trpljenje, . . . toda ona je vendar že dolgo, dolgo tako vdana v svojo usodo brez ugovorov, brez sovraštva . . . Greh prvotnih, upornih čustev ji je gotovo odpustil usmiljeni Bog za vse te temne, brezštevilne dneve hudega gorja.

„Tvoje srce — plameneča zvezda!“ . . . Živa nada . . . vesela zavest je priigrala, prisijala zmagonosno nad trpke spomine in žalostne misli; pokojen, mameč čut je lil v izsušene, razbolele prsi.

„Tvoje srce — plameneča zvezda!“ Ali, o Bog! . . . Proti koncu njenega zadnjega šolskega leta, šele tedaj, ko je legla mamica na smrtno posteljo, so čitali v predmestni šoli, da so zvezde — sevajoči svetovi in da je naša zemlja tudi zvezda, ki tudi sveti v neizmerni daljavi v vesoljnost neba . . . In mami, ki ji je ravno na smrtni postelji razodevala skrivnost o pravičnih, v nebeške zvezde se vžigajočih srcih, je tudi razodela ono nejasno ji modrost šolskega berila.

Pa bolna mamica je odkimala z velo glavico:

„Ne, Jerica! Zvezde so plameneča srca zveličanih. Le veruj in trpi vdano, brez sovraštva, in tudi tvoje srce bo vzplamenelo v bleščečo zvezdo! . . .“

„Ali mamica, kdo vam je razodel skrivnost naših zvezd?“

„Moja lastna mamica, tvoja babica in — jaz verujem!“

„In kdo je povedal babici?“

„Ne vprašuj več, to je božja resnica, božje razodetje, ki živi le v srcu teptanih, ponižanih, sporočeno iz ust do ust . . . iz vekov v veke . . . To je vera nas, tu na zemlji v gorje obsojenih, ki edine poveljuje nebo . . . A to vero zanikajočim, brezskrbno živečim, srečnim bližnjim ne verujem, tudi ne knjigam, ki so jih izumili ti . . .“

Tako nekako je besedovala bolna mamica, ko je s tihim, že grgrajočim glasom vlivala in vlila tudi njej za vselej to kot odmev milozvočne strune ji sladko vero.

Da, materine besede so zlate in zlate zvezde so plameneča srca . . .

Saj tedaj, ko so se zaprle mamičine oči na veke, ko so jo dvignili mrtvo na črni mrtvaški oder, je videla razločno skozi solze v očeh: vzplamenelo je iz mamičinih prsi in se dvignilo kvišku vse žarno in bleščeče . . . In v jasnih nočeh je žarela od tedaj, potisnjena bolj na južno stran vedrega neba, v katero se je ozrla le malokdaj dotlej in v katero je poslej vedno in vedno vpirala koprneče oči — velika, rdečkastožarna zvezda, o kateri ni in ni pomnila, da bi jo bila zapazila že prej; v dnu duše je zaslutila, da je to srce rajne mamice, tako veliko in jasno žareče, ker je bila ona pač svoj čas največja revica na svetu . . . In s tiho slutnjo je prišla tiha zavest . . . Kolikrat je poležala v pozno noč na trati ali na klopi pred hlevom, obraz obrnjen v nebo! Kolikrat je vstala v poznih zvezdnatih nočeh z ležišča v hlevu in šla pogledat venkaj na vedro nebo v zvezde mili blesk . . .

Ali nocoj . . . in ah . . . že dolgo, dolgo ne more več s postelje in črni strop ji zakriva in ji bo morda zakrival vse temne, brezkončne ure do konca življenja pogled na nebo, ki se gotovo zopet svetlo razžari, ko utihnejo pod njim ti nocojšnji, neprestano tuleči viharji . . . Morda . . . morda res ne pogleda nikoli več na sinje, srebrnotkano nebo! —

Dve topli solzi sta ji orosili oči ter se razlili na ledeni lici.

Morda res nikoli več! . . .

„Ali Jerica, ti sirota vseh sirot, tudi tvoje srce bo — plameneča zvezda!“ . . .

In nad hipno žalost, nad hipni obup so pričarale materine besede zopet mogočni, tiho radost budeči žar nade.

Da, materine besede so zlate, sveta resnica je v njih tudi po zatrdilih častitjivega gospoda Martina, onega blagega, nepozabnega, najsvetejšega vseh duhovnikov. In svete so ji ostale v srcu, v njih razodete skrivnosti klijejo skrite v njem. Ni jih razodevala nikoli drugim, . . . kakor da bi se bala, da se oskrunijo v glasni govorici, ki jo naj čuje tuje, nedovzetno uho . . . Pa komu bi jih naj razodevala, ona od vseh prezirana in zaničevana in zavržena?! . . .

In ostale so ji v srcu — kot najdražji zaklad v najtežjih urah ji v živo tolažbo, slajšo kot medicine slaj. Vesele nade vzpoljejo ob njih zmagonosno nad sleherne bridkosti in omamljajo z blagimi, pokojnimi čuvstvi njeno dušo, ki že sluti, čuti, da skoro dotrpi telo.

Še nekaj dni, še nekaj ur — in srce bo zvezda, . . . srce, ki ji dotrpi, izdrhti, . . . vdano, brez sovraštva . . . Da, sovraštva ni in ni več v njem, . . . tudi do neusmiljene mačhe ne, . . . saj so vse kali sovraštva že davno zatrte v spominu na materin uk, uklo-njene v tihem, voljnem trpljenju že brezšteviline dni . . .

Plameneče srce! — Po zasluženju manjše in večje, jasnejše in medlejše . . . Njega blesk je blesk — nebes, . . . ki so odprta pod njim . . . Njega nebeški sijaj žari v vsepokojni sen, poln nadzemskih radosti . . . Njega luč je luč pravičnega Boga, ki poveljuje ž njo krivično bolest . . .

Ah, sen lečilni, visok do zvezd, . . . v tebi smehljaje ugasujejo in ugasnejo v gorje prebujene oči . . .

* * *

(Konec prihodnjč.)

Kosec.

Za koscem mladim — sama smrt —
kjer prej žarel je pisan prt,
kjer prej cvetel je božji vrt.

— — — — —

In s koso bridko kosec mlad
stoji sred pokošenih trat,
zavriska — in zapoje si,
da glas njegov gre do vasi.
„O še nocoj, o še nocoj
razgret obraz bo, dekle, tvoj;
ko mesec skril se bo za hrib,
te ljubil bom za sladek hip. —
Ob jutru žalovala boš,
na tihem se jokala boš,
jaz travico kosil bom spet,
za menoj bo umiral cvet.“ —

Kristina.

Književne novosti

Vida Jerajeva: Pesmi. Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1908. 84 strani. Cena K 1'60, eleg. vez. K 2'60.

Pretila nam je letos huda suša; bali smo se za krmo, za oves, za krompir. Na vršacu Parnasu je tudi usihal vir Hipokrene in mokrocvetoče rožice poezije so umirale; le ena gredica se je odela s pisanim plaščem dehtečih cvetk, ker jih je skrbno zalivala ob prijaznem nagovoru, vesela pojoč in nalahko vzdihujoč, brhka vrtnarica. In združile so se cvetke v majhen šopek in ovile so se v slatkasto prikupnost in pripela si jih je slovenska vila na prsi, da se šeta ž njimi po slovenskih livadah. Vestni povestničar pa zabeleži v kroniko: „Slovenci so dobili novo pesnikinjo“.

Ljubkost je vseskozi znak teh pesmi; „luštkanе“ so, bi se reklo v ljubljanski slovenščini. Kjerkoli odpremo to okusno opremljeno nippes-knjižico, povsod se nam namuzka tisti ljubeznivi škrateljček, ki ima v oblasti ženskice v onih letih, ki niso prav otrok in ne prav žena — in ta leta trajajo pri srečnih temperamentih dolgo, dolgo! Silnih ali brezdensko globokih čuvstev ta srečna bitja niso zmožna; smeh je zanje le smehlaj, jok le sentimentalen vzdihljaj, solze le mehko ovlažijo oko, strast le nekoliko porudi lici . . . In če prisopiha kaka nesrečica, saj je tolažnic dovolj: meglica, zvezdica, luna, žabica, vse jih tolaži! Ako pa ni pomoči, pa se vdajmo: šli bomo — v grobček in povabili bomo cvetke, da rasto na njem, najeli bomo ptička, da poje nagrobnice, in naprosili bomo zvezdice, da svetijo na grobček . . . To bo — lepo, tako lepo, da bi se zjokal!

Take so te pesmice. V njih šopku je celo — hu! — ena „balada“ o deklici, ki se je utopila v jezeru. Srečna deklica! Saj „jezero je vzelo dušo v naročaj, pelo in zibalo: aja, aj, aj, aj“. — Tako postane v naročju naše umetnice vse živo in brhko. Ker v njej vse živi, zato ona oživlja vse. Zlasti prirodo! Ni hodila zastoj v šolo k Murnu, ki mu je posvetila posebno pesem; v živem uprizorjanju prirode v njenih nežnih pojavih je kar nedosežna in res izvirna. Zato je več takih pesmi treba čimprej sprejeti v šolske čitanke; na pr. „Jesenska“, „Zimska pesem“, „Tiho, tišje je po smrečji“, sploh večina izmed pesmi IV. oddelka. Tuintam je naša ženskica tudi malo razposajena; na pr. ko gre kralja Matjaža „pocukat za muštake in brado“; tudi ta pesem in nastopna („Hi, hop, pogledite vsaj me na konjičku“) bosta osvežili šolski pouk; pripovedna „Orjaki na Ajdni“ pa se naj porabi kot paralela k pesmi „Das Riesenspielzeug“, ki je stalna v naših nemških čitankah.

Tudi on dobi v dar nekaj pesmi; pričakovali bi jih bili celo več. Razume se, da „on ni ne princ, in kralj ni dežele modre“ — sicer bi ona pač ne zlagala slovenskih pesmi — a prav tako in še bolj se razume, da „ima sladka usta in črne kodre“, če se ne motim, tudi belo čelo. Seveda sta srečna in nesrečna; srečna, kadar sije nanju „polna luna, zlat balonček“, nesrečna pa, kadar „vrbe, ve nunice tihe“, žalujete v nočnem mraku; obupati pa nikoli ni treba, kajti „on“ nas ne pozabi!

Prijetno urico nam doneso te srčkane pesmice, ki nas nikdar ne žalijo. Tudi ušesa ne žalijo: zvonek jezika jih odlikuje, lahen ritem, narodni ton; skratka: Vida

Jerajeva je naš ženski Vodnik v XX. stoletju; a njene pesmi „za pokušnjo“ (l. 1806. je izdal Vodnik svoje) naj ne ostanejo edina njena zbirka.

Dr. Jos. Tominšek.

Bezjak J. dr.: Posebno ukoslovje slovenskega učnega jezika v ljudski šoli. Izdala „Slovenska Šolska Matica“ v Ljubljani, 1. snopič 1906, 2. snopič 1907. 370 strani. — Te knjige so Slovenci zopet lahko veseli. Vsestranski razpravlja pisatelj o najjasnejšem znaku naše individualnosti, o našem jeziku. S pridom jo bo čital vsak kulturni Slovenec. Veseli je smejo biti učitelji; zakaj doslej jim je manjkalo vsakega sveta, kadar so bili v dvomih o najboljšem načinu poučevanja našega jezika; jaz bi mislil, da bi se bil baš radi tega moral dr. Bezjak pri učnih slikah (str. 356. sl.) ozirati na slovniške točke, ki razločujejo slov. jezik od nemškega. Ker so te knjige lahko veseli Slovenci in posebej slovenski učitelji, je sme pred vsem vesel biti pisatelj sam; ob končanem in dovršenem delu se ga sme radovati baš tako, kakor je prej delal z veseljem, z navdušenostjo; to zadnje vidimo direktno iz dela samega in skoro rajši bi, ko bi nam tega izrecno ne naglašal v „sklepu“. — Bezjakovo delo je naravno nadaljevanje mojega spisa „O pouku slov. jezika“ (1901); moj spis je zgodovina ljudsko- in srednješolske metodike od najstarejših časov do dandanes; Bezjakova knjiga je metodika za ljudske šole s stališča sedanje pedagogike; nedostaja nam še dopolnila za srednje šole, ki pa se tudi že pripravlja. Glavnim metodiškim načelom Bezjakovega dela, ki navaja med literaturo tudi hrvatske in češke spise, a sloni faktično na nemških delih in na Bezjakovih lastnih mislih, je vseskozi pritrjevati. Knjiga Bezjakova ne govori mnogo o narečjih in o „naravnem“ jeziku, kakor ga govori še marsikateri, sicer izobražen Slovenec, marveč o knjižno pravilnem jeziku in o načinu, kako ga je vzgojiti v šoli. Nekatere točke Bezjakovih izvajanj zaslužijo obče zanimanje. — V eni zadnjih Popotnikovih številčk sem poročal o naznanilih in ocenah letošnjih knjig naše „Solske Maticе“ v hrvatsko-srbskih in čeških listih ter pri tem poudarjal, da so te knjige našim šolsko-pedagoškim listom — skoro bi rekel — neznanе. To malomarnost za domačo produkcijo oponašam iznova, posebno ker je zadnji „Popotnik“ namesto izvestij o „Solski Matici“ prinesel reklamne beležke o Peerzevih „Blätter für den Abteilungsunterricht“ in „Zeichnen nach der Natur“ iz peresa gosp. A. Lebana v Komnu.

Dr. Fr. Ilešič.

Zbirka znamenitih povesti. Brodkovski odvetnik. Slika iz sedanjega življenja moravskega. Češki spisal Vaclav Beneš-Šumavský, poslovenil Avgust Petrič. V Ljubljani 1908. Izdala „Narodna založba“. Tiskal Ivan Pr. Lampret v Kranju. Cena 1 K 50 h, po pošti 1 K 60 h. — Oceno priobčimo prihodnjič.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja „Zgodovinsko društvo v Mariboru“. Urejuje Anton Kaspret. Došla sta nam v skupnem sešitku 1. in 2. snopič V. letnika tega za naše znanstvo velevažnega časopisa. Razen razprav: „Petovij v zgodovini Južne Štajerske“, napisal Fr. Kovačič, „O Veliki Nedelji in podobnih krajevnih imenih“, napisal dr. Avg. Stegenšek, in „Slovanski elementi v besednem zakladu štajerskih Nemcev“, spisal dr. Karel Štrekelj, prinaša ta sešitek še mala izvestja, dalje književna in društvena poročila.

Dobra gospodinja. Spisala Minka Govekar. V Ljubljani 1908. Založil L. Schwentner. 225 str. Cena elegantno v platno vezani knjigi 2 K 80 h, po pošti 3 K. — Jako potrebna knjiga gospodinjam in dekletom v blagor in srečo obitelji in družine. Ocene se nadejamo izmed ženskih krogov.

Gjuro Arnold: Čeznuća i maštenja. Pjesme. U Zagrebu. Izdala „Matica Hrvatska“. 1907. (Zabavna knj. „Mart. Hrv.“, svezak 299—300.)

Redno vsako leto izda „Matica Hrvatska“ zbirko pesmi, dočim prodajajo naša našem knjižnem trgu pesniško blago v ožjem pomenu le privatni podjetniki, ne spuščajo pa se v razpečavanje naša „Slov. Matica“. Odkod ta razlika pri obeh Maticah, ki sta si sicer dovolj slični? Najbrže tiči v različnih nagnjenjih občinstva: Slovenci bi se brez dvoma uprli redni pesniški hrani; temperamentnejši in recitovanju bolj nagnjeni Hrvatje pa rajši prisluškujejo ritmiškemu žuborenju jezika in imajo očitno veselje z lepimi besedami svojega lepega jezika. Pri nas mora biti pesem zelo jedrnata, da kaj zaleže; takih pa se ne pridela na našem književnem polju v celoti niti za eno knjigo Matičnega obsega; zato je že tehnično nemogoče, da bi naša Matica izdajala pesniške zbirke sodobnih pesnikov.

Recimo, da bi naša Matica dobila za izdajo take pesmi, kakor so pričujoče Arnoldove. Kaj bi se zgodilo? Ako bi se Matica sploh spuščala v izdajo, gotovo bi jih bilo sprejetih le kaka tretjina, namreč tiste, ki vsebujejo res kaj krepkeje izvirnega; vse mehko pevkanje in v lepih verzih lepo povedano, a vsakemu čutečemu srcu občno čuvstvanje bi se puščalo pesniku samemu — v njega lastno naslado! Bratje Hrvatje čutijo pač nekoliko drugače in tudi to je treba pomisliti — pri pesniku, kakor je Arnold, se sprejme vsaka beseda z dobrodošlico; slično kakor pri nas pri Gregorčiču.

Pri oceni pričujočih Arnoldovih pesmi bi bilo torej treba razlikovati med splošnim stališčem Hrvatov ter Slovencev. V tem slučaju je naše stališče absolutnejše in v prilog njega omenimo to in ono, na kar smo postali pozorni pri prebiranju te pesniške zbirke. — Arnold je neskončno ljubezniv pesnik, mehka duša, mehkih, vedno ljudnih besed, obziren tudi, kadar postaja nekoliko polemichen. Razžaliti bi ne mogel nikogar; ako pa bi kdo razžalil njega, odpustil bi mu, pa ne molče, ampak izrekel bi odpuščanje v lepi pesmici. To dvoje ga karakterizuje: neskončna milina in brezmejna pesmotvornost. Tu leži njegova odličnost, pa tudi višina, preko katere ne more. Strasti, razburkanosti on ne pozna. Tuji so mu celo krepki afekti; mili somrak večne poetičnosti ga obdaja in v njegovem polsvitu zadobi znak poezije vsak pojav, vsak korak, vsaka misel, vsako hrepenenje! Tudi drugim, navadnim ljudem sine preko oči, telesnih ali duševnih, po stokrat na dan kakšna prikazen, ki pritisne na poetično struno v srcu; a drugi ljudje zatisnejo ob tem poetičnem zvoku za hip oko, ali izreko kratek stavek v družbi, ali zaškrtnjejo z zobmi, potem je vse pozabljeno: Arnold pa se srečno zasmehlja, vzame pero in napiše pesmico o pojavu, o misli, o hrepenenju! Mirno in preudarno, po očetovsko modro. Tak pesnik živi in umrje kot pesnik, in pesnil bo lahko do zadnjega diha. — Čital bo njegove pesmi vsakdo, z mirnim razpoloženjem; zgrabile ga ne bodo, da bi vzkoprnel, ne bodo mu pa tudi kalile duševnega miru! Takih pesmi, če so dobre, ni nikoli premalo.

Knjiga obsega nad 200 strani zelo varčnega tiska. Pesmi je torej mnogo; nekatere so jako lepe, druge pa so tudi le zbirka gladkih verzov. Sploh je škoda, da pesnik pušča preveč teči vrec svoje poezije; kajti zna tudi v kratkih besedah zgrabiti poetičen sujet; n. pr. „Ja te gledam“ (str. 10.), ki je najboljša v I. delu, „Istina“ (str. 9.), „Mekom travom rosa blista“ (jako ljubka dvokitična!). Mnoga pa ki je preveč razblinjenih, osobito med epskimi (VII. oddelek). Značilna je „Ribar“, ki opeva do pičice isto snov kot Aškerc v „Brodniku“. A kolika razlika med plastično Aškercovo balado in med šestindvajsetkitično Arnoldovo! Sicer seveda priznavamo, da je Arnoldova s svoje strani tudi lepa. Mimogrede bodi pripomnjeno, da se tiče

zadnja pesem v zbirki („Križ u gori“) iste snovi, kakor jo je opisal naš Golar pod naslovom „Lovec Klemen“ v zadnji „Zabavni knjižnici“. Najboljša pesem med epskimi se mi zdi „Švelja“; to je prava poezija, ki sega v srce! Sploh so v vseh oddelkih po nekatere imenitne. Dobrodošla nam je v nekaterih trohica humorja, n. pr. na str. 20., 22., 58., 98. Lahko bi ga morda bilo še več; kajti žilico ima pesnik.

Ne smemo pa zamolčati, da se je pesnik, baš vsled svoje težnje, opevati omne et omnia, včasih zamotil v protislovja ali pa postal banalen. Za tako resno zbirko neprikladna je v svoji neumestni talmivznesenosti tragikomična „Pod crljenim kišobranom“, ki jo zaključuje pesnik (ali kdor se je v dežju izprehajal z ljubico, roko v roki pod enim in — čujte! — „crljenim“ dežnikom) iz globočine srca z vznihčenim vzklikom: „Oh, kako je divno, Bože, pod crljenim kišobranom!“ No, res, od tragike do smešnosti je le en korak in v našem slučaju zelo kratek. Tak predmet spada v burko, v kuplet! Ni vsak predmet za tovor Pegazu, ne kišobran = Regenschirm, ne „slovenska“ „marela“, še plemeniti „dežnik“ ne! — Neprikladna je tudi sklepna pointa v pesmi „Trublja ječi“, češ, poleg rane, ki jo je zvrtało tvoje oko, deklica, v moje srce, je še prostora za — luknjo od svinčene krogle. V pesmi „Sanjao sam čudnu sanju“ so sanje res tako „čudne“ (pesnik, kot sv. Juri, pobije zmaja, namreč lastno — ljubezen!), da so še kot sanje nemogoče, kaj li kot pesem! I. t. d.! Ni vse pesem, kar ima lepo pesniško obliko!

Po resnem preudarku zaključujem svojo sodbo: o relativni ceni te pesniške zbirke ne morem izreči mnenja, ker so v to poklicani le Hrvatje; glede absolutne vrednosti pa sem došel do zaključka, da so nekako tretjina pesmi čisti biseri, ki zaslužijo biti vkovani v zlato. In tak uspeh upravičuje Hrvate, da so ponosni na svojega Arnolda.

Dr. Jos. Tominšek.

J. E. Tomić: Manja djela. I. svezak. Izdala Matica Hrvatska, 1907. (Zab. knjižn. Matice Hrv. svez. 303–304.) — Lahke, male stvarce so združene v tem zvezku, ki bo vsekakor zadostil svojemu namenu: zabavati. — Pripovedni talent Tomićev se kaže tudi pri teh malih vzorcih, ki so bili očitno narejeni za trenutno potrebo, ad hoc. Posebno trudi se ž njimi pisatelj ni, saj to tudi ni bilo potrebno; lahkotnost in gladkoča njegove pisave pa sta imeli to slabo posledico, da je take feljtone, kakršni so tu zbrani, pisal naposled vse v isti obliki; skoraj brez izjeme so namreč te črtice zasnovane tako, da dotični dogodek kdo pripoveduje v kaki družbi. Taka preobleka more nuditi nekaj mikavnosti, ako je sama kolikor toliko v zvezi z vsebino povesti, n. pr. v zadnjem odstavku naše knjige („Priegarnica“); ako pa je le etiketa, ki se da vsak trenotek odluščiti, potem bi bilo bolje, da bi nam nudila le povest, brez opreme.

Vrednost sestavkov je zelo različna. Najgloblje v dušo sega pač noveleta „Ave Maria“; hvaležna snov, bogate vsebine, ki niti ni za polovico izčrpana, precej romantike in nekaj sentimentalnosti, to se vedno rado čita. Že navedena „Priegarnica“ bo zaradi svojega srečnega izida (poroka!) ugajala starim in mladim. Napol resna, napol smešna, a brhko pisana je krajinska sličica „Službeni lov u krajini“. Brez vsake umetniške cene, dobra le za nedeljsko občinstvo je „Temperanza“, ki se nam predstavlja kot „izvorna šurka“. Anekdote o „zastavniku Trenku“, ki so v knjigi na prvem mestu, so živahno pripovedovane; a če so resnične, posebno častne za Trenka niso. Finejša je povest o „majorju Sylvainu“, navdušenem občudovalcu Francozov in Napoleona.

Dr. Jos. Tominšek.

Niko Andrijašević: Slike i priče iz Neretvanske krajine. U Zagrebu 1907. (Zab. knjižn. „Matice Hrv.“, svez. 300–302.) — Hrvatsko ozemlje je dovolj ob-

sežno in zaradi zelo različnega geografskega položaja ter često povsem drugačnega zgodovinskega razvoja v posameznih pokrajinah individualno tako posebnostno, da se še vedno najde kaj zanimivega tu, česar ni tam. Treba je le bistrega opazovalca, ki se razlik res zaveda, in spretnega uprizoritelja, ki zna priobčiti drugim to, česar se zaveda sam.

Andrijašević ima nedvomno ti obe lastnosti. Kar nam prikazuje, ni samo ob sebi nič novega; kar se dogaja v Neretvanski krajini, se dogaja v bistvu tudi drugod, skoraj povsod; a način, kako se to godi, je izviren, je neretvanski in izpričuje upravičenost pisatelja, da daje svojemu delu pečat nečesa novega. Ne bilo bi lahko, z besedami orisati posebnosti tega milieuja; poglavitno je, da ga čutimo in da zato te „slike in priče“ čitamo s tistim veselim zanimanjem, ki se pojavi le, če nam pride pred oči kaj nenavadnega, kar se ne čita vsak dan in povsod. Prvi prispevek v knjigi („Stara priča“) n. pr. nam predočuje v bistvu staro snov: deklica ljubi njega, on njo; on jo razžali in odide in ona žaluje za njim — a vendar se zavedamo, da so to ljudje posebne vrste. — Pisateljev slog je nekako trd, ne blesteč; a štejem mu to prej v zaslugo. Ta posebnost ga usposablja za nekako suho, neprisiljeno satiro, ki se mu posebno dobro podaje. Vzoren spis te vrste je „Gospodin poglavar“ z jako spretno porabljenim motivom: s sanjami. — Prav med prosti narod nas peljejo po vsebini in dikciji prikupne, smešne sličice: „Siromasi iza Brda“.

Od pisatelja se moremo nadejati še česa lepega; posebno srečno roko ima v malih prikazih.

Dr. Jos. Tomišek.

Илустровани воџа по Београду — Guide illustré pour Belgrade. Београд 1908. — Та „ilustrovani vodnik po Belgradu“, ki ga je vestno sestavil poročnik S. J. Obradović in ki ga prodaja (po K 1'20) knjigarna S. B. Cvijanovića v Belgradu, bo zelo dobro došel vsakemu posetniku slavne srbske prestolnice, seveda, ako zna čitati cirilico; kajti francoski je v lepo opremljeni knjižici edino naslov. Sicer se omenja, da založništvo namerava izdati svojega vodnika tudi v tujih jezikih, a le ob ugodnem uspehu srbske izdaje. Mislim, da je ta uspeh osiguran; kajti tako delo vzame rad v roko vsak domačin, naj pozna domovinski kraj še tako dobro, in često baš zato, ker ga pozna. Na žalost se mora reči, da vsa naša jugoslovanska mesta v tem oziru jako malo store, živč še vedno v iluziji, kakor bi bila ta mesta le „dolge vasi“, in ne ceneč svojih znamenitosti, češ, to vidim vsak dan, a ne pomislivši, da je premnogo tistih slavnih kuriozitet, ki si jih hodi ogledovat radovedno občinstvo s celega sveta, dobilo svojo slavo le vsled spretnosti in sistemne reklame. Začeti pa se mora z reklamo pri lastnih, zakrknjenih ljudeh! — Želel bi Ljubljani takega vodnika, kakor je pričujoči belgrajski, oziroma želel bi, da bi pri nas tako uvaževali potrebe ljubih gostov kakor Belgradčani: to knjižico so sestavili za vsesokolski zlet, ki bi imel biti letos v Belgradu; zlet je bil odgojen, a knjižica je ostala in gotovo ne bo nikdar izginila s površja.

Sestavljena je spretno in, kolikor mi je mogoče presoditi, točno. Kdor razume srbski, bo našel tu vse podatke, kar jih potrebuje v tujem mestu; pridejani veliki, kolorirani načrt mesta bo posebno dobro došel. Urejena je knjižica po priznanem načelu takih vodnikov: kratek zgodovinski pregled, nasveti ob prihodu v mesto, hoteli, zabavišča, razni tarifi, uradi, naposled opis mesta in okolice. Več dobro uspelih slik nam predočuje najznamenitejše ulice in znane stavbe. — V enem oziru pa stališče vodnikovo ni pravo: on se trudi, da bi pokazal, kako zelo je mesto napredovalo, da je povsem značaja velikih evropskih mest. Pa bodi! Belgrad s

svojimi 80.000 prebivalci se je očitno in uspešno dvignil od slavnega branika Evrope proti turškim navalom do mirnega kulturnega središča Srbov, a privlačna zanimivost za tujca niso tista sicer čedna, a vendar malo impozantna moderna poslopja, ampak njegove stari ne! Te so dragocenost, ki jih istega značaja nima nobeno italijansko ali grško mesto, in te je v vodniku, ki je namenjen tujcem-zapadnjakom, treba staviti v ospredje. Priznavam pač, da je v vodniku, namenjenem domačinom, tudi naglašati moderno stran; vendar imej domače ljudstvo vedno zmisel za zgodovinske, sploh spominske svoje svetlinje: čim bolj pokazuje nanje, tem bolj privablja inostranske opazovalce; to pa je začetek proslavljenosti.

Dr. Jos. Tominšek.

Med revijami

Iz srbskih časopisov. — „Brankovo Kolo“ opozarja v št. 19/20 (str. 316.) na „Ljubljanski Zvon“ in v njem započetni članek dr. M. Murka o „Kopitarju in Vuku Karadžiću“. — „Srpski Književni Glasnik“ prinaša v br. 176. na strani 770.—775. iz peresa Miloša Ivkovića obširno oceno Peruškovega prevoda „Gorskega Venca“, ki ga je izdala „Matica Slovenska“. Ocena je vobče jako pohvalna; glavno mesto (str. 770.) se glasi: „Prevodilac se pokazao dorastao svom poslu. Vrlo dobar, gotovo odličan poznavalac srpskoga jezika, on je odolevao vrlo mnogim teškoćama Njegoševe zbivene fraze; on je uspeo, da često u srećnom prevodu da čitave partije“. V vzporednem tekstu se dokazuje ta trditev na dveh značilnih zgledih. Na kakih 25 mestih se ocenjevalcu prevod ne zdi prav ubran. — V isti številki je na strani 793. referat o dr. Ilešičevi razpravi o „Stanku Vrazu“ v zadnjem „Zborniku“ Matice Slovenske.

Dr. Jos. Tominšek.

Národopisný Věstník Československý. Ročník III. č. 4—6. V tem izbornem, temeljitim časopisu, ki nas poučuje vsestransko o napredku narodopisne vede vseh evropskih narodov, je pričel izhajati kritičen referat o vprašanju, ki je pred 20 leti zelo zanimalo tudi nas Slovence, namreč o domovini in kulturi naših pradedov Slovanov. Skrbi za nujne domače potrebe so nas v zadnjih letih sicer odvrnile od vneme za spoznavo prastarih dob; vendar bo vsak izmed nas, ki ima za to priliko, z nekakim osebnim interesom čital tu natisnjeni prvi del razprave: „Jak soudíme dnes o starých Indoevropanech?“, v kateri poroča Jos. Janko zlasti o Schraderjevi teoriji (češ, južnoruske nižave so naša pradomovina!) in o tej nasprotujoči Hirtovi, ki pravi, da so Indoevropci doma v severoevropski nižini.

Dr. Jos. Tominšek.

Splošni pregled

† **Dr. Avgust Ipavec**, znani komponist slovenski, brat dr. Benjamina Ipavca, je umrl dne 20. avg. v št. Jurju ob južni železnici. Najpopularnejše njegove kompozicije so: „Zvezda“, „Slovenec sem“ in „O mraku“. Zaslužnemu možu blag spomin!

Shod slovanskih časnikarjev v Ljubljani se bode vršil, kakor smo že omenili, dne 8. in 9. septembra. Pozdravljamo iskreno zastopnike in dušne voditelje raznih slovanskih plemen s pristržno željo, da bi se dobro počutili pri nas in da bi imela njih posvetovanja obilo in trajnih uspehov v prilog Slovanstva!

Dva nova slovenska lista. Nedavno je začel izhajati v Ljubljani kot uradno glasilo deželne zveze za tujski promet na Kranjskem mesečnik „Promet in gostilna“. List, ki prinaša tudi ilustracije, zasluži vsestranske podpore, ker je za naše razmere res ne malo potreben. Bogata je naša domovina naravnih krasot, vse pogoje za cvetoč tujski promet ima, treba je samo še našemu ljudstvu vzgoje, navodila, treba mu pouka, kaj mu je storiti, da se mu zares odpro zakladi, nagrmadeni v njegovi zemlji. In ta namen ima omenjeni list. Ni dovolj, privabiti tujce, da si ogledajo našo deželo, treba jim jo je temveč tudi omiliti, treba je storiti vse, da jo začno ljubiti, da jo začno smatrati za svojo drugo domovino, po kateri se jim bode budilo vedno zopet domotožje. To pa je mogoče samo tedaj, ako tujca ne smatramo za predmet izkoriščevanja, temveč za ljubega gosta, ki je voljan pošteno postrežbo pošteno plačati. Pretirane cene so najhujši nasprotnik tujskemu prometu. Tudi v tej točki bo treba navodil našemu ljudstvu, ki gleda sedaj čisto bolj na enkratni dobiček nego na stalen dohodek. Ne z golim servilizmom, ne z zapostavljanjem lastne narodnosti skušajmo tujca pritegniti, temveč s poštenjem in primerno vljudnostjo! — List priporočamo toplo v naročevanje! — V Trstu pa je začel izhajati tednik „Narodni delavec“ kot glasilo „Narodne delavske organizacije v Trstu“. Ta organizacija je za naš življ v Trstu velikega pomena, zato je dolžnost vsakega narodnjaka, da jo podpira, če drugače ne, pa z naročevanjem njenega glasila. Uredništvo in upravnništvo. „Narodnega delavca“ se nahaja v Trstu v ulicah Del Lavatoro št. 1, I. Celoletna naročnina znaša 4 K, za pol ali četrt leta razmerno manj, posamezne številke se prodajajo po 6 h.

Družba sv. Mohorja. Družba sv. Mohorja šteje letos 1740 dosmrtnih in 82.457 letnih udov, skupaj torej 84.197 ali za 5051 udov več kot lansko leto. Večje število udov je imela družba samo leta 1904., ko jih je štela 84.598. — Društveni odbor je nedavno sklenil, da dobe tisti člani, ki si ne žele molitvenika, za to drugo knjigo. S tem je odbor dokazal, da ne stoji na enostranskem stališču. Mi pozdravljamo ta ukrep z veseljem, ker si obetamo od njega najboljši učinek za nadaljnji prospet te naše toli važne družbe.

Zagrebsko gledišče je za prihodnjo sezono, kakor se poroča, dobro prekrbljeno z novimi izvirnimi deli. Uprizore se sledeče izvorne drame: 1) Ante Tresič-Pavičić: „Hirud“, drama v petih dejanjih; 2) Milan Ogrizović: „Hasanaginica“, dramska pesem v treh dejanjih; 3) Rudolf Kolarić-Kišur: „Poslednja borba“, drama v treh dejanjih in „Otac“, drama v enem dejanja; 4) Mirko Dečak: „Sujet“, prizor; 5) Fran Galović: „Mors regni“, trilogija; 6) Milo Mistra: „Mrtve vode“, drama v treh dejanjih; 7) Konstantin Premužić: „V haremu“, drama v enem dejanju; 8) ***: „Duša“, drama v treh dejanjih; 9) ***: „Lov na rake“, veseloliga v treh dejanjih. — Nadalje operete: Ivan pl. Zajc: „Sevski plemić“; Srečko Albini: „Baron Franjo Trenk“; Ivan Muhvić: „Uskoci“. — In kako je v tem pogledu pri nas?

Narodna knjigarna

v Ljubljani, Jurčičev trg št. 3

se priporoča slav. občinstvu za dobavo **knjig vseh strok** in **vseh jezikov** ter za **naročevanje vsakovrstnih nepolitičnih časopisov.**

Z „Narodno knjigarno“ združena

trgovina s papirjem, pisalnimi in
— risalnimi potrebščinami —

je preskrbljena z najizbornejšim blagom in priporoča vsakovrsten **papir**: kancelijski, konceptni, pismeni, ministrski, dokumentni, ovitni, barvani in za pisanje na stroj; ima svojo bogato zalogo

krasnih kaset pisemskega papirja,

veliko izbiro vsakovrstnih svinčnikov, peres, peresnikov, radirk, čopičev, črnih, barv, kred itd. ter vse risarske in slikarske potrebščine zlasti za realce in gojence obrtne šole.

Nadalje je v zalogi bogata izbira

— **trgovskih knjig** —

vseh vrst v različni vezbi, istotako **notezov, beležnic, kupnih knjižic** in sploh vseh potrebščin te stroke.

